

Makale Bilgisi/Article Info

Geliş/Received: 09.09.2020 Kabul/Accepted: 30.11.2020

Araştırma Makalesi/Research Article, s./pp. 289-312

EBU MEDYEN ŞU'AYB EL-ENSARİ'NİN HAYATI, ESERLERİ, EDEBİ YÖNÜ VE SUFİ ŞİİRİ

Muhammed Revaha ZORⁱ, Osman DÜZGÜNⁱⁱ

Öz

Endülüslü Sufi âlim ve Medyeniyye tarikatı Piri Ebu Medyen Şu'ayb El-Ensari (1115-1198), Endülüs döneminde yaşamıştır. Dönemin önde gelen âlimlerinden ve hocalarından dini eğitimler almıştır. Dini bilgisi ve birikimiyle zamanın en meşhur şahsiyetlerinden olmuş, insanlara dini anlatmış ve etrafına birçok insanı toplamıştır. Halen Cezayir ve Fas'ta mevcut bulunan Medyeniyye tarikatının da piri olarak kabul edilir. Bu tarikatın diğer bir adı da Şu'aybiyye tarikatıdır. Ebu Medyen özellikleriyle Endülüs döneminde ün salmış ve İbni Arabî'nin de üstatlığını yapmıştır. Kendisinin aynı zamanda eserleri, hikmetleri ve elliden fazla şiiri vardır. Şiirlerinde işlemiş olduğu temalar ilahi aşk, tövbe, istiğfar, İslam vb. konular olduğundan Sufiliğin yansımalarının görüldüğü, Sufi şiiri dediğimiz bir türdür. Bu makalede de Ebu Medyen'in hayatı, eserleri ve edebi kişiliğinin yanında şiirleri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Ebu Medyen, Sufi şiiri, Medyeniyye, şeyhü'l-mağrib, şeyhü'ş-şuyuh.*

The Biography, Achievements and Literary Character of Ebu Medyen Shu'ayb El-Ensari

Abstract

Abu Madyan Shu'ayb al-Ansari (1115-1198), an Andalusian Sufi scholar and the Pir of the Madyaniyya order, lived during the Andalusian period. He received religious education from the leading scholars and teachers of the period and became one of the most prominent personalities of his time with his religious knowledge. He told people about religion and gathered many people around him. Abu Madyan was also the Pir of the Madyaniyya order, currently present in Algeria and Morocco. Another name is this order Shu'aybiyye. With all those characteristics, he became famous during the Andalusian period and was the master of Ibn 'Arabî. He has also worked, mysteries and more than fifty poems. Since the themes he addressed in his poems were divine love, *repentance*, *isthighfar*, Islam etc., their genre was called Sufi poetry where reflections of Sufism were seen. This article studied Abu Madyan's life, works, literary personality as well as his poems.

Keywords: *Abu Madyan, Sufi poetry, Madyaniyya, the shaykh of Maghrib, Shaykh of shaykhs.*

ⁱ Yüksek lisans öğrencisi/Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Arap Dili ve Edebiyatı Yüksek Lisans Programı, e-posta: m.revaha.zor@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-2289-5469.

ⁱⁱ Doç. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, e-posta: oduzgun@ybu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-8666-8543.

Giriş

Edebiyatın hayatımızda büyük bir önemi, dillerin ve insanların etkileşiminde büyük bir yeri vardır. Bir dilin tarihi gelişimini görmek istiyorsak, öncelikle geçmiş edebiyatına ve bu edebiyata katkılar yapan kişileri araştırmak, değerlendirmek ve ortaya koyulan çabayı keşfetmek gerekir. Öyle ki edebiyat kişilerin, coğrafya farklılıklarının ve dil olanaklarının ışığıyla şekillenmiştir.

Edebiyatı oluşturan temel unsurlar asırlar boyu insanların kültürel ve toplumsal detaylarını bizlere taşımıştır. Her kültürün edebiyatının kendi içinde değişimi, gelişimi, inişleri ve çıkışları olmuştur. Bu değişimleri bizlere getiren eserler, kimi edebiyatçılar tarafından telif edilerek, aktararak ve yazılarak bizlere gelmektedir. Tabi her edebiyatın kendi içinde bölümleri, dönemleri ve çeşitli edebiyatçıları olmuştur. Arap Edebiyatı da dünyada geniş sayılabilecek pek çok döneme ayrılan edebiyatlardan biridir. Bu dönemler; Cahiliye, Sadru'l-İslam, Emeviler- (Endülüs Emevileri, Abbasiler, İnhitat (Memluklular, Selçuklu ve Osmanlı dönemleri) ve son olarak günümüzde hala devam eden Modern Arap Edebiyatı olarak karşımıza çıkmaktadır. Her edebiyata olduğu gibi Arap Edebiyatı'nda da dönem dönem meşhur isimler ortaya çıkmış, edebiyata çeşitli katkılarda bulunmuşlardır. Bu çalışmada ise, Endülüs Döneminde yaşamış, 1115 yılı civarında Endülüs'te İşbiliyye (Sevilla) yakınlarındaki Kantiyane (Cantillana) kasabasında doğan, hocaların hocası olarak bilinen, aynı zamanda İbnü'l-Arabi'nin de hocalarından olan (Özköse, 2008a, s.95-115) Ebu Medyen Şuayb el-Ensari el-Mağribi'nin hayatı, eserleri ve edebi kişiliği ele alınacaktır. Ebu Medyen'in aynı zamanda âlim bir zat olduğu Sufi şiirin de öncülerinden olduğu bilinmektedir.

Tüm bunlardan hareketle Endülüs Döneminde yaşamış olan Ebu Medyen Şuayb el-Ensari'nin öncelikle hayatını, ardından eserlerini ve edebiyata katkılarını inceleyerek makalenin sonlandırılması hedeflenmektedir. Çalışma içerisinde kendisinin hayatından bahsedilirken, aldığı eğitimler, bulunduğu yerler, eserleri ve özellikle de Sufiliğin öncüsü olduğu için şiirlerinde işlemiş olduğu tasavvufi tema incelenecektir.

Ebu Medyen Şuayb El-Ensari'nin Hayatı.

İbnü'l Arabi'nin şeyhleri arasında bulunan Ebu Medyen Şuayb el-Ensari el-Mağribi (ö.594/1198) (Özköse, 2008a, s.95.115), (ö.589/1193) (İzoli A'cac, 2013, s.243-273), 12. Yüzyılın önde gelen Sufileridir. Abdulkadir Geylani (ö.561/1166) doğunun şeyhi/şeyhü'l-Meşrik sayılırken, Ebu Medyen ise Mağrib'in şeyhi/ şeyhü'l-Mağrip sayılmıştır (Yılmaz, 1994, s.138). Ebu Medyen Fas'ta yaşamıştır (İzoli A'cac, 2013, s.246). Burada tahsil etmiş olduğu ilim sayesinde ün kazanmış ve pek çok hocadan eğitim almıştır. Kendisinin ulaştığı olduğu merteye pek çok zata esin kaynağı olmuş, nitekim İbnü'l-Arabi *el-Fütühatü'l-Mekkiye* adlı kitabında Ebu Medyen'den sürekli ve hürmetkâr bir şekilde "Şeyhimiz" (Muhyiddin İbnü'l-Arabi, tsh, Şemseddin 1971, çev. Demirli, 2006, c.2, s.275; akt. Özköse, 2008a, s.96) diye bahsetmektedir. İbnü'l-Arabi kitabı *el-Fütühatü'l-Mekkiye*'de en çok bahsettiği kişi Ebu Medyen olarak görülmektedir (Addas, 1993, s.174; akt. Ulupınar, 2013, s.20-296). Ebu Medyen ilmi ve

eğitimi Şeyh Ebu al-Hasan Ali Bin Harezhem'de¹ almıştır (Nüveyhiz, 1983, s.283; akt. İzoli, 2013, s.247). Ayrıca yine İbnü'l-Arabi, kitabı *el-Fütühâtü'l-Mekkiye'*de şeyhi Ebu Medyen'den açık bir şekilde on sekiz zattan birisi ve şeyhler şeyhi olarak nitelemektedir (Muhyiddin İbnü'l-Arabi, tsh. Şemseddin, 1971, Demirli, 2006, c.2, s.275; akt. Özköse, 2008a, s.97).² *İsmail Hakkı Bey'in Hikemiyat-ı Şeyh Ebu Medyen Tercümesi'*nde (Tan, 2015, s.238-254) de Ebu Medyen'in İbnü'l-Arabi'nin hocalarından olduğu belirtilmiş ve yine benzer kaynaklar kullanılarak atıflar yapılmıştır.

Ebu Medyen Şauyb El-Ensari el-Mağribi'nin isminin geçtiği kaynaklarda pek çok künyesi bulunmaktadır. Hamide Ulupınar'ın hazırlamış olduğu *Ebu Medyen el-Mağribi* (Tan, 2015, s.238-254) adlı kitapta, ismi Şuayb b. Hüseyin olarak belirtilirken, bazı kaynaklarda da Şuayb b. Hasan olarak geçtiği ifade edilmiştir. Oğlunu adı Medyen olduğundan Araplardaki künye geleneği gereği Ebu Medyen olarak da isimlendirilmektedir (Şa'rani, 1997, s.219; akt. Ulupınar, 2013, s.54). Diğer künyeleri de et-Tilimsani (İbnü'l-Mülakkin, 1986, s.437 ve Cezzar, 1994, s.1489; akt. Ulupınar, 2013, s.54), el-Endelüsi (Makkari, 1997, s.136; İbnü'l-Mülakkin, 1986, s.437; Zehebi, 1984, s.219; Na'san, 2005, s.578; akt. Ulupınar, 2013, s.54), el-Maliki (İbn Kunfüz, 1965, s.11; Na'san, 2005, s.578; akt. Ulupınar, 2013, s.54), el-Mağribi (Na'san, 2005, s.578; akt. Ulupınar, 2013, s.54), el-Bicai (Mahluf, 2003, s.236; akt. Ulupınar, 2013, s.54.), el-İşbili ve el-Katniyani (Kettani, 2004, s.416; akt. Ulupınar, 2013, s.54) şeklinde kaynaklarda yer aldığı bilinmektedir. Tabi ki bu lakaplar dışında âlimler arasında ün salmış ve kabul görülmüş zatların İslam tarihinde çeşitli lakaplar takıldığı da görülmüştür. Ebu Medyen el-Ensari'nin ilminden ötürü verilen bazı lakaplar şunlardır; "Şeyhu's-Şuyuh", "Sultanü'l-Varisin", "Üstadü'l-Evliya", "Ebü'n-Necat" (İbn Arabi, tsh. Na'sani, 1907, s.96; akt. Ulupınar, 2013, s.54), "Seyyidi" (Yazıcı, 1994, s.186), "Şeyhü'l-Meşayih (Şeyhlerin şeyhi)", "Üstadü'l-Evliya (Evliyaların üstadı)", "Kudvetü's-Salikın (Salıkların rehberi)'dir (Makdiş, 1988, s.284; akt. Ulupınar, 2013, s.54). Görüldüğü gibi pek çok lakabı olan Ebu Medyen öğrencileri ve hocaları tarafından övgüler ile bahsedilir. Nitekim bu övgülerin en çoğunu yine yukarıda bahsedildiği gibi İbn Arabi yapmıştır.

Hayatı

Ebu Medyen Hicri 509/ Miladi 1115 (Cornell, 1996, s.2) yılında, Endülüs'ün İşbiliyye (Hibar, 2002, s.5) şu an ki Sevilla civarındaki Kantiyane (Cantillana) kasabasının bir mahallesinde doğmuştur (Tadili,1997, s.319; Zehebi, 1984, s.219; Neccar, 1983, s.126; Mehdi, 1998, s.428 ve Na'san, 2005, s.578, akt. Ulupınar, 2013, s.56). Doğum tarihi olarak çeşitli rivayetler vardır; 509 (Yusuf, 1984, s.319; akt. Özköse, 2008a, s.4), 514 (İzoli, 2013, s.246), 514 (İbnü Mülakkin, 1986, s.437; akt. Ulupınar, s.56), 515 (Zehebi, 1984, s.219; akt. Ulupınar, 2013, s.56), 520 (Cendi, tsh.: Herevi, 1982, s.184; akt. Ulupınar, 2013, s.56). Küçük yaşta babasını kaybetmiştir (Özköse, 2008a, s.98). Bir süre ağabeyleri ile yaşamış ancak ağabeyleri ona baskı

¹ İbni Harezhem, Ebu al-Hasan Ali İbn İsmail Bin Muhammed Bin Abdullah Harezhem'dir, Fas'ın büyük tasavvuf ehlinden Faslı bir fıkıh âlimidir.

² Muhyiddin İbnü'l-Arabi, *Fütühât-ı Mekkiye*, çev.: Ekrem Demirli, Litera Yay., İstanbul 2006, c. 2, s. 275'ten aktaran Özköse, Kadir [2008], a.g.e, s.97.

uygulamış ve çalıştırmışlardır. Daha sonra ilme olan ilgisinden dolayı evden kaçtığı veya ilim öğrenmek için yola koyulmuş ve ilk olarak İsbiliyye'den deniz yolu ile Tanca'ya Tanca'da aradığını bulamayınca oradan da Sebte'ye gitmiştir (Yusuf, 1984, s.319; akt. Özköse, 2008a, s.4; Cornell, 1996 s.3). Bir miktar para kazanarak oradan Marakeş'e geçmiştir. Buraya geldiğinde yakalanarak askere alınmış ve askeriyede ilme olan merakını anlatınca kendisine Fas kentine gitmesi tavsiye edilmiş ve bunun üzerine Fas'a gitmiştir (Na'san, 2005, s.578; akt. Ulupınar, 2013, s.58). Orada Karaviyyun Camii'ne gitmiş, abdest alarak namaz kılmayı öğrenmiştir. Bu camii Fas şehrinde ve Mağrib'in en meşhur cami ve külliyelerinden biri olarak bilinir. Ebu Abdullah Muhammed b. Abdullah el-Fihri'nin kızı Fatıma tarafından 245/859 yılında yaptırılmıştır (Yakut, 1986, s.230; İbnü'l-Kadi, 1974, s.27; Selavi, 2001, s.29; akt. Ulupınar, 2013, s.56; D.İ.A, İstanbul, s.200-202). Daha sonra Ebu Medyen bu camide fıkıh ve hadis dersi almaya başlamıştır. Ebu'l-Hasan Ali b. Halef b. Galib el-Kuraşî'den (v. 573/1177³ Diğer bir hocası da Ebu'l-Hasan Hirzihim'den (559/1164) (İbnü'z-Ziyat, 1984, s.320; akt. Özköse, 2008, s.5) Maliki fıkhı öğrenmiş, İmam Malik'in (93-179/711-795) *el-Muvatta'*ını ve Tirmizi'nin (v 279/892) *es-Sünen*'ini ders almıştır (Tadili, 1997, s.320-321; İbn Kunfüz, 1965, s.12, Makkari, 1997, s.137; İbnü'l-Kadi, 1974, s. 530-531; Mahluf, 2003, s.15; akt. Ulupınar, 2013, s.59). Ebu Medyen'in kalbine Hirzihim çok tesir etmiş, kendisini çok etkilemiştir. Bundan dolayı hep kendisinden bahsederken övgü ve hayranlıkla bahsetmiştir (Hibar, 2002, s.12).

Öğrendiği ilimle kendini geliştirmeye başlayan Ebu Medyen bu ilk hocasından her zaman övgü ile bahsetmiş ona gönül ustası, kalplerin derinliklerine tesir eden kişi olarak nitelemiştir (İbnü'z-Ziyat, 1984, s.320; akt. Özköse, 2008a, s.5). Bu öğrenim süreci içerisinde Ebu Medyen sürekli kendi ile baş başa kalmış ve ilmi en derin şekilde hissetmeye çalışmıştır. Tabi ki, Ebu Medyen'e bu yetmemiş hocası Hirzihim'den Haris el-Muhasibi'nin (v. 243/857) *er-Riaye li-Hukukillah* isimli eser ile İmam Gazali'nin (v. 505./1111) *İhyaü Ulumi'd-Din*'ini kitabından ders almıştır (İbn Kunfüz, 1965, s.12; Hüseyin, 1994, s.19-26; akt. Ulupınar, 2013, s.61). Hayatının büyük kısmını bekâr bir şekilde geçirmiştir (Özköse, 2008b, s.70). Tek eşi ise Ebu Ya'za'nın talebi neticesinde evlendiği bir cariye'dir (Özköse, ktp, 2008b, s.70).

Ebu Medyen'nin suluk eğitimi aldığı diğer iki şeyh de Ebû Abdillâh ed-Dekkâk ile Ebü'l-Hasan es-Selâvî'dir (İbnü'z-Ziyat, 1965, s.322; akt. Özköse, 2008a, s.5). Ed-Dekkâk siyasi faaliyetleri ile öne çıkan bir şeyhdir. Ebu Medyen'e Sülemi'nin *Tabakatü's-Sufiyye* kitabını okutarak tasavvuf anlamında çok şey kattığı ifade edilmektedir (Cornell, 1996, s.7). Tabi ki, tasavvuf anlamında Ebu Medyen icazeti ve eğitimi aldığı kişi Hirzihim'dir, ancak kendisine bu konuda en çok tesir eden kişinin Fes Ribatı Şeyhi olan Berberi Pir Ebu Ya'za Yelnur İbn Meymun ed-Dükkali (ö. 572/1177) olduğu söylenmektedir (Cornell, 1996, s.9). Ebu Medyen, Şeyh Ebu Ya'za'dan "Geçmişten günümüze Salihler hakkında haberler aldım, Ya'za'nın

³ Ebu'l-Hasan, Endülüs'ün Şelep (Sebte) şehrine doğmuş, Kurtuba'da ilim öğrenmiş ve oraya yerleşmiştir. Fas'ın fakihlerindedir ve ilim meclisine pek çok derviş ve evliya gelmiştir.573/1177 yılında el-Kasru'l-Ketame'de vefat ettiği aktarılmıştır. Ancak vefat tarihi olarak 568/1172 yılını aktaranlar da vardır. (Bkz. Tadili, et-Teşevvüf, s.228-229; Selavi, *Kitabü'l-İstiksa*, III/175; Kettani, *Selavetü'l-Enfas*, II/28-30; İbnü'l-Kadi, Ebu'l-Abbas Şihabüddin Ahmed b. Muhammed b. Muhammed el-Miknasi, *Cezvetü'l-İktibas fi Zikri men Halle Mine'l-A'lam bi'l-Medineti Fas*, Rabat-1974 II/468'den aktaran, Ulupınar H. [2013], a.g.e, s.59.

haberlerinden daha etkileyicisini ve Gazali'nin ihya ettiği tasavvuf kitapları kadar iyisini görmedim" şeklinde bahsetmiştir (Hibar, 2002, s.12). Tasavvuf anlamında Kuzey Afrika'da ilerleyen tarihlerde Sufiliğin öncüsü ve aynı zamanda Sufi şair olarak da bilinecek olan Ebu Medyen el-Mağribi dini ilim öğrenimine ilk adımlarını böyle atmıştır. Daha sonraki süreçte çeşitli hocalarla tanışacak ve her geçen gün bilgi haznesi ve nüfuz çevresi genişleyecektir.

Ebu Medyen, Ya'za'nın tarikatına ve ibadet halkasına katıldıktan sonra, kendisinin sohbetlerine katılmaya bir grup insanla İrrucan Dağı'ndaki evine gitmişlerdir. Vardıklarında Ebu Ya'za, Ebu Medyen dışındaki herkesi kabul etmiş, yemek getirtmiş, ancak Ebu Medyen'i kabul etmemiştir (Ulupınar, 2013, s.62). Ebu Medyen evin direğinin dibinde beklemiş ve her yemek getirildiğinde onun yanına gitmiş, ama Ebu Ya'za'dan azar işitmiştir. Üç gün sonra Ebu Medyen aklıktan iyice bitkin düşmüştür ve tekrar Ebu Ya'za'nın yanına gider. Ebu Ya'za'ya başını kaldırıp baktığında kör olduğunu görür ver geri döner. O gece çaresizlikten şu şiiri söylemiştir (Ulupınar, 2013, s.62);

"قليل لمثلي زفرة ونجيب
وليس له إلا الحبيب طيب
وأمتل ما يلقي المحب خضوعه
إذا كان من يدعو له ليس يجيب"

*Benim gibi azdır feryat edip ağlayan,
Böylesinin olmaz sevgilisinden başka tabibi,
Seven için en güzel şey ise,
İtaat etmektir sevgilisi karşılık vermediğinde.*

Buradan da anlaşıldığı gibi Ebu Medyen aynı zamanda şiir ve edebiyata ilgisi olan bir zattı. Kendisinin eserlerinin yanı sıra bir şiir divanı da bulunmaktadır (Hibar, 2002, s. 13). Sufi şiirinde öncüsü olarak bilinen Ebu Medyen'in, şiirlerin son harflerini aynı olacak şekilde yazdığı çeşitli kasideleri vardır. Divanında pek çok şiiri bulunmaktadır. Ebu Medyen'in *el-Vasıyye* ve *el- 'Alfide* adlı iki risalesi vardır. Kendisine nisbet edilen bazı kasideler ve şiir parçaları *Divanü Ebi Medyen* adıyla yayımlanmıştır (Yazıcı, 1994, 186). Bunların neredeyse tamamı ilahi aşk ve din ile ilgilidir. Divanının yanı sıra Ebu Medyen'in derlenmiş olan bazı özlü sözleri ve yazıları da bulunmaktadır.

Vefatı

Şahsiyet olarak Kuzey Afrika'da meşhur olan Ebu Medyen el-Tilemsani, hac dönüşünde Muvahhidinlerin hâkimiyetinde olan Bicaye'ye yerleşmiştir. Burada pek çok sohbette bulunmuş, tesir halkasını genişletmiştir. Şöhret kazandıkça oranın dini zümresi Ebu Medyen'i çekememiş ve ona iftiralar atarak oranın hükümdarı olan Sultan Ya'kub el-Mansur'a şikâyet etmiş hatta daha da ileri giderek kendisinin ileride Mehdili⁴ iddiasında bulunabileceği ve siyasi anlamda tehlike oluşturduğunu söylemişlerdir. Şeyhin mürtlerinin çoğalması ve sohbetlerinde siyasi konulara değinmesi Ya'kub el-Mansur'un dikkatini çekmiştir. Bu

⁴ Ebu Medyen'in daha önce mehdilik iddiasında bulunan İmam Muhammed Mehdi b. Tümert'e (v. 574/1130)'e benzediğini iddia etmişlerdir. [Bkz.; İbn Mansur, *A'lami'l-Mağribi'l-Arabi*, II/16. İbn Tümert hayatı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Basset, Rene, "İbn Tümert", *M.İ.A.*, İstanbul-1977, V/831-833 (İkinci kısım); Aytakin, Arif, "İbn Tümert", *D.İ.A.*, İstanbul-1999, XX/425-427'den aktaran Ulupınar H. [2013], a.g.e, s.78.

suçlamaların temelde diğer bir sebebi de şeyhin müritlerini ve cemaatini “Hizbullah” olarak isimlendirmesinden kaynaklanıyordu. Bundan dolayı Sultan casuslarını Ebu Medyen’in etrafındakileri ve kendisini gözetlemesi için görevlendirmiştir (Cornell, 1996, s.2).

Daha sonra sultan taht korkusu sebebiyle askerlerini Ebu Medyen’e göndererek bir yazı ile yanına çağırılmıştır. Sultanın Ebu Medyen’i çağırdığı tarihte (594/1197) Ebu Medyen 85 yaşlarında olduğu düşünülmektedir (Kettani, 2004, s.417; akt. Ulupınar, 2013, s.79). Müritleri askerlere engel olmaya çalışmışsa da Ebu Medyen onlara;

“Ölümüm yaklaştı ve buradan başka bir yerde vuku bulması takdir edilmiştir. Ben, yaşlı ve zayıf olduğumdan öleceğim yere kendim gidemiyorum. O yüzden Cenab-ı Hak, bana bu adamları musahhar kıldı. Onlar, beni devletin vasıtasıyla daha rahat bir şekilde oraya götüreceklerdir. Bütün mesele bundan ibarettir. Onun için müsterih olunuz. Onlardan bana kötülük gelmeyecektir. Çünkü ne ben sultanı göreceğim ne de o beni görecektir” demiştir (Ulupınar, 2013, s.79).

Halk sakinleştiğinde, askerler onu alıp götürmüşler, Tilimsen topraklarına girip Ubbad’a ulaştıncaya Ebu Medyen;

-Burası ölmek için ne güzel bir yerdir, demiş ve ardından hastalanmış ve çok sürmeden hastalığının peşine vefat etmiştir (İzoli, 2013, s.247). Ruhunu teslim ederken ise son sözü “Allah hakır” olduğu söylenmiştir (Makkari, 1997, s.142; Hafnavi, 1982, s.185; Nebhani, 1965, s.121; akt. Ulupınar, 2013, s.79).

Ulupınar’ın kitabına göre, bazı kaynaklarda Ebu Medyen Tilimsen’e varır varmaz birden değişmiş ve “Bizim sultanla işimiz yok, bu gece kardeşleri ziyaret etmek isteriz” demiş ve bineğinden inmiştir. Kibleye dönerek şehadet getirdikten sonra, şöyle demiştir: “İşte geldim... İşte geldim...” daha sonra şu ayeti kerimeyi okumuş: “Rabbim! Hoşnut olası diye sana gelmekte acele ettim.” (Taha Suresi, 20/84.) “Allah Hay” demiş ve ruhunu teslim ettiği belirtilmiştir.” (İbn Kunfüz, 1965, s.147, akt. Ulupınar, 2013, s.80)

Ebu Medyen’in vefatı konusunda çeşitli rivayetler vardır. Bunlar; H. 580 (Münavi, s.670; Yafii, 1993, s.471; Menufi, 1967, s.208; Nebhani, 1965, s.121; akt. Ulupınar, 2013, s.80), 589 (Vassaf, 1904, s.233; Müstakimzade, 2000, s.81; akt. Ulupınar, 2013, s.80; İzoli, 2013, s.247), 590 (Zehebi, 1984, s.220; Makdiş, 1988, s.284; Cami, 1980, s.607; Sefadi, 1991, s.163; akt. Ulupınar, 2013, s.80; İzoli, 2013, s.248), 593 (İbnü’l-Mülakkin, 1986, s.437; akt. Ulupınar, 2013, s.80; İzoli, 2013, s.248), 597 (İzoli, 2013, s.248) şeklindedir. Ancak Ulupınar, vefatını 594 (Dermenghem, 1982, s.80, akt. Ulupınar, 2013, s.80-81) yılı olarak almış ve vasiyetine uygun bir şekilde Ubbad’da defnedildiğini ifade etmiştir. İzoli’de aynı şekilde ölümünü 594 olarak kabul etmiştir (İzoli, 2013, s.247).

Eserleri

Ebu Medyen’in günümüze kadar ulaşmış eserleri kısıtlı ve dağınıktır. Ancak Özköse’ye göre, ulaşan eserlerin parça parça da olsa doğru ve Batı ülkelerinde çok sayıda koleksiyonda korunduğu belirtilmektedir (Özköse, 2008a, s.108). Ayrıca kendisine atfedilen

nüshaların bazılarında da şüphe olduğu ifade edilmektedir. Diğer bir mesele de Ebu Medyen'e ait olan eserlerin bazıları vefatından epey bir zaman sonra telif edilmesidir (Özköse, 2008a, s.108). Buradan hareketle Ebu Medyen'in eserlerinde değişiklikler olabileceği, kendi yazısının tam anlamıyla aktarılamayacağı da anlaşılabilir. Ama büyük anlamda Ebu Medyen'in eserlerinin telifini doğrulandığı da kaynaklar arasındadır.

Ebu Medyen'e ait olan *el-Vasiyye ve'l-'Akide* isimli iki risalesi bulunmaktadır. Kendisine atfedilen ve ait olduğu kabul edilen kaside ve şiirler bulunduğu ve bunların yayın yeri daha önce de kaynak olarak belirtildiği gibi *Divanu Ebu Medyen* olarak geçmektedir (Özköse, 2008a, s.108). İbn Kunfüz'un *Ünsü'l-Fakir ve 'İzzü'l-Hakir* isimli eserin de Ebu Medyen'in menakibnamesi sayıldığı belirtilmektedir (Cornell, 1996, s.108; Özköse, 2008a, s.108). Genel olarak kaynaklarda Cornell'in yazmış olduğu kitapta kendisinin eserlerinden ve hayatından kapsamlı şekilde bahsedildiği belirtilmektedir. Cornell'in "*The Way of Ebu Madyan: Dotirinal and Poetic Works of Abu Madyan Shuayb Ibn Al-Huseyn Al-Ansari*" adlı kitabında belirtilen şiir ve risaleler şu şekildedir;

1. El-Akidetü'l-Mübareke
2. Bidayetü'l-mürid
3. Ünsü'l-vahid ve nüzhetü'l-mürid
4. El-Kasidetü'n-Nuniyye
5. El-Kasidetü'r-Raiyye
6. El-Kasidetü'l-Mimiyye
7. El-Kasidetü'l-Babiyye
8. El-Kasidetü'l-Lamiyye (Özköse, 2008b, s.74)

Yine Ulupınar'ın yazmış olduğu kitapta Ebu Medyen'in eserlerine ve divanına yer verilmiştir. Bunlardan biri *Ünsü'l-vahid ve Nüzhetü'l-mürid fi ilmi't-tevhid* (İsmail Paşa, tsh.: Yalpkaya, 1945, s.113; Kahhale, Beyrut, s.302; Münavi; akt. Ulupınar, 2013, s.100)'dir. Tasavvuf hikmetlerini işleyen bir kitaptır. Kısa özlü sözleri ve ibareleri içermektedir. Türkiye kütüphanelerinde bu kitabın ismiyle kayıtlı: Hacı Mahmut Efendi 2487, vr.:44-57, 6465, vr.: 8-10 (Ulupınar, 2013, s.102-103), 2634, vr.: 8-11. Bu eser Türkiye'deki kütüphane kayıtlarında *Hikemü Ebi Medyen* olarak geçtiği de belirtilmektedir (Ulupınar, 2013, s.100). Bu isimle kayıtlı diğer nüshalar ise, Süleymaniye Ktp., Bağdatlı Vehbi Efendi 616, 3 vr.; Hacı Mahmut Efendi 2310, vr.:53-58,2415, vr.: 80-82. *Ünsü'l-Vahid*, *Ünsü't-Tevhid* veya *Nüzhetü'l-Mürid* adıyla kayıtlı nüshalar ise; Süleymaniye Ktp., Laleli 3669, vr.: 92-94, III. Ahmed 2485/5, vr.:175-178; Ayasofya 1667/2, Esad Efendi 1689, vr.: 90-94; 2Hacı Mahmut Efendi 2661/4, 8-12 vr., 2634/4, 8-11 vr., İzmir 815, vr.: 69-74 (Ulupınar, 2013, s.100). Ebu Medyen'in bu eserinin İsmail Hakkı Bursevi (v.1131/1718) tarafından Türkçe'ye tercüme edildiği ifade edilmektedir. (İstanbul Mürettibin-i Osmaniye Matbaası 1328, 16 s.) (Ulupınar, 2013, s.100). Aynı şekilde nüshanın farklı bir türü de *Enisü'l-Vahid ve Nüzheti'l-Mürid fi't-Tevhid* adıyla; Bursa İnebey Yazma Eser Ktp: 16 Or 775/8 demirbaş numarası kaydıyla, Orhan Camii Koleksiyonu içerisinde yer almaktadır (El-Hemesani, Yazmalar.gov.tr).

Tilimsani'nin yine bu eserinin pek çok şerhi yapılmıştır. Bunlar;

El-Beyan ve'l-Mezid el-Müştemil ala Ma'ani't-Tenzih ve Hakaiki't-Tevhid adıyla Şehabeddin Ahmet b. Abdilkadir Baişen tarafından ve *Şerhü'l-Hikemi'l-Gavsıyye li-Şeyhi's-Şuyuh Ebi Medyen et-Tilimsani el-Mağribi* adıyla Muhammed b. Ali. B. Muhammed Allan el-Bekri es-Sıddiki b. Allan (v. 1057/1647) tarafından şerhi yapılmıştır (Ulupınar, 2013, s.100). *El-Mevaddü'l-Gaysıyyeti'n-Naşie ani'l-Hikemi'l-Gaysıyye*: Ahmed b. Mustafa el-Alevi tarafından şerhi yapıldığı gibi eserin bir kısmı da 1912'de yayınlanmıştır (Lings, 2009, s.287).

Tilimsani'nin diğer bir kitabı da *Bidayetü'l-Murid*'dir (Ulupınar, 2013, s.101). Bu kitapta Ebu Medyen tasavvufa girişte yapılması gerekenleri, tasavvuf ehlinin usullerini, şeyhlere hizmet etmek, hırka giymek vb. konuları işlemiştir. Ulupınar'a ifade ettiğine göre, Ebu Medyen'in nazariyyesini, tasavvufa bakış açısını anlamada bu eser çok önemli bir yere sahiptir. Eserin Türkiye'deki yazma nüshas *Risale fi't-Tasavvuf* (Beyazıt Devlet Ktp., d. No: 7886, vr.: 67a-72b) adıyla kayıtlıdır. Ancak içeriğinin *Bidayetü'l-Mürid* ile aynı olduğu belirtilmektedir. Vincent Cornell tarafından (*The Way of Abu Madyan*, Cambridge- 1996, s.55-115) yayınlanmış, Kadir Özköse tarafından ise *Tasavvufi Hikmet ve Risaleler* (Konya-2008, s.167-198) ismi ile Türkçe'ye tercüme edilmiştir (Ulupınar, 2013, s.101). Bunun dışında *El-Akidetü'l-Mübareke* adlı eseri akaid ile ilgili bir risaledir. Ulupınar'ın belirttiğine göre, eserin yazma nüshaları: Paris Milli Ktp. Arapça Yazmalar, d. No: 1230, vr. 106; d. No: 3410; d. No:4585, vr. 15, Cezayir Milli Ktp., Arapça Yazmaları, d. No: 376, vr. 89; d. No: 599, vr. 3; d. No: 938, vr. 109; d. No: 1859, vr. 73) (Brockelmann, 1937, s.784, akt. Ulupınar, 2013, s.102), İstanbul Millet Ktp., Emiri Farsi 833, vr.: 40-41, Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi 3273, vr.: 18a-b (Ulupınar, 2013, s.102). *El-Akidetü'l-Mübareke*'nin de şerhleri şu şekildedir;

- *El-Akdü'l-Mütkan ve'l-Ikdü'l-Müsmen bi Şerhi Akideti Ebi Medyen* (Brockelmann, 1937, s.784, akt. Ulupınar, 2013, s.102),
- *El-Kavlü'l-Ebyen fi Akideti Ebi Medyen*: Abdülğani en-Nablusi'nin şerhidir. Kaydı Süleymaniye Ktp., Esad Efendi 3606, vr.:226-228; 3601, vr.: 5-7) (Ulupınar, 2013, s.102).

Belirtilen kaynaklar yazma nüsha olmakla birlikte kayıtları çeşitli kitaplardan derlenmiştir. Türkiye'de Ebu Medyen el-Tilimsani el-Mağribi'nin hayatını anlatan ve kaynaklarını ele alan kişiler genel olarak tasavvufi ve dini yönünü incelemiş ve sonuç olarak şeyhin yaşamış olduğu dönemdeki kaideleri esas almışlardır. Bu belirtilen kaynaklar dışında Ulupınar'ın kitabında, *Risale fi ma Yecidü ale'l-Mürid* (Ayasofya 1810.) (Karabulut, s.594, akt. Ulupınar, 2013, s.102), *Risale fi Süluk, Gayat* (Brockelmann, 1937, s.784, akt. Ulupınar, 2013, s.102) ve *El-Vasıyye* (Na'san, 2005, s.37, akt. Ulupınar, 2013, s.102) eserlerine de yer verilmiştir. Bu nüshalar tasavvuf ile ilgilidir. Edebiyatla ilgili olan kısmını ise çalışmanın ikinci bölümünün şiir kısmında ele alacağız. Ebu Medyen'in hususi olarak sürekli şiir irşad ettiği ve şiirlerinde temasının Allah sevgisi, tövbe, Allah'a yalvarış, Vahdeti vücut, vuslat vb. gibi pek çok konu işlemiştir. Şahsiyetinin âlim bir zat olarak tanınması, aynı zamanda dine olan bağlılığı geçmişteki, Arap şiiri alışkanlıklarından uzak durmasına, Sadrü'l-İslam Dönemi ile

ortaya çıkan dini ve ilahi temaları işlemesine sebep olmuştur. Öyle ki bu şiirlerinde de aşikârdır.

Edebi Yönü

Ebu Medyen karakteristik olarak çok naif, iyi kalpli ve kibar bir insandır (Özköse, 2008b, s.70). Nitekim kendisini üstadı olarak gören İbnü'l-Arabi'de Ebu Medyen'den övgü ile bahsederken şu sözleri kullanmıştır; “O kâinata Allah'tan başkasını görmeyen ve zuhur⁵ ehli denilen bir zümredendir” (Yazıcı, 1994, s.186) . Ebu Medyen kişilik olarak alçak gönüllü biri olduğu kadar insanlarla konuşmalarında verdiği cevaplardan ne kadar derin bir kişiliği olduğunu ortaya koymaktadır. Buna örnek olarak, “Şeytanın bile kandıramadığı” olmuştur (Özköse, 2008b, s.71) akıllı, kemale ermiş bir derviş olarak kabul edilmektedir. Kendisine; “Bunca insan sana saygı gösterip elini öpüyor, bu seni hiç değiştirmiyor mu?” denildiğinde, Ebu Medyen; “nebi ve velilerin öpmesine kendisinde hiçbir değişiklik olmayan Hacerü'l-Esved gibiyim” (Özköse, 2008b, s.71), diyerek verdiği cevap ile bunu görmekteyiz.

Ebu Medyen el-Mağribî'nin elli kadar kaside ve şiirinin bulunması ve bunlardan bir divan oluşturulması, onun tasavvufi yönünden başka, bize edebi bir tarafının da olduğunu göstermektedir. Nitekim Ramazan Muhammed Said A'cac İzoli'nin hazırlamış olduğu Sufi şiiri ile ilgili makalede örnek olarak “Ebu Medyen el-Tilimsani” (İzoli, 2013, s.243-273) verilmiştir. Bu makalede Allah sevgisinin Sufi şiirine yansımından bahsedilmiştir.

İbn A'cibe, Abdullah Ahmed tarafından yazılan “*Mi'raç et-Teşevvüf ila hakaiki't-Tasavvuf*” kitabında ilahi aşkı “tutkulu bir kalpte daimi bir eğilimdir, bu eğilim ilk olarak hizmet etmek için yaratılmış uzuvlarda belirir ki bu sadıklar makamıdır. İkinci olarak özlemle yıkanmış ve temizlenmiş kalplerde belirir ki bu doğru yolda ilerleyen müritlerin makamıdır. Üçüncüsü ise temiz ruhların ve sırlar olan sevilen şahitlerde belirir ki bu da arifler makamıdır” şeklinde belirtilmiştir (İbn A'cibe, s.32; akt. İzoli, 2013, s.249). Sufilik sevgisi, sevenin sevgide faniliğe ulaşmasıdır. Bunu İzoli A'cac; “Sevilenin iradesiyle ilgili olduğunu ve sevginin hükümlerinin ise seven kişide görüldüğü bundan dolayı da sevginin hüküm veren ve hükmeden” şeklinde ifade etmiştir (Al-Hekim, 1993, s.302; akt. İzoli, 2013, s.249). Tabi ki bu kavramlar Sufiliğin bütününün bir parçası şeklinde değerlendirilmektedir. Tilemsani'de ise Sufilik, ilahi aşk ve Allah sevgisi özlü sözlerine ve şiirlerine yansımıştır. Ebu Medyen'in bazı hikmetli sözlerini ve şiirlerini makalenin ilerleyen bölümlerinde inceleyerek, Sufi şiirine ele alacağız.

Hikmetli Sözleri

1- الْحَقُّ سُبْحَانَهُ مُطَّلِعٌ عَلَى السَّرَائِرِ وَالظُّوَاهِرِ فِي كُلِّ نَفْسٍ وَحَالٍ، فَأَيُّمَا قَلْبٌ يَرَاهُ مُؤَيَّرًا لَهُ حَفْظَهُ مِنْ طَوَارِي الْمَحَنِّ وَمُضَلَّتِ الْفِتْنِ. (Cornell, 1996, s.119).

- 1- Cenab-ı Hak her nefsin gizliden ve açıktan yaptığı amalleri bilendir. Kimin kalbinin kendine bağlı olduğunu gördüğünde, onu musibetlerin sıkıntısından ve aldatıcı fitnelerden korur.

⁵ Zuhur: Hakkin isim ve fiillerinin âlemde tecelli etmesi anlamında kullanılan tasavvufi bir terimdir.

- ۲- عُمْرُكَ نَفْسٌ وَاحِدٌ حَرَصَ أَنْ يَكُونَ لَكَ لَا عَلَيْكَ. (Cornell, 1996, s.119)
- 2- Senin ömrün tek nefesliktir. Sana faydası olması ve üzerine yük olmaması için çaba göster.
- ۳- لَيْسَ لِلْقَلْبِ إِلَّا وَجْهَةٌ وَاحِدَةٌ فَمَهْمَا تَوَجَّهَتْ إِلَيْهَا حُجِبَ عَنْ غَيْرِهَا. (Cornell, 1996, s.119)
- 3- Kalbin tek bir yüzü vardır. Her neye meylederse arkasındakini gizler.
- ۴- إِيَّاكَ أَنْ تَمِيلَ إِلَى غَيْرِ اللَّهِ فَيَسْأَلُكَ اللَّهُ لَذَّةً مُنَاجَاتِهِ. (Cornell, 1996, s.119)
- 4- Allah'tan başkasına yönelmeyesin, yöneldiğin takdirde seni himayesinden mahrum eder.
- ۵- الْبَصِيرَةُ تُحَقِّقُ الْإِنْتِفَاعَ. (Cornell, 1996, s.119)
- 5- Öngörü kazancı güvenceye almaktır.
- ۶- مَنْ حَرَجَ إِلَى الْخَلْقِ قَبْلَ حَقِيقَةِ تَدْعُوهُ إِلَى ذَلِكَ فَهُوَ مَفْتُونٌ. (Cornell, 1996, s.119)
- 6- Her kim hakikatten önce hilkatten çıkar ise, o geri dönmeye meftundur.
- ۷- مَنْ ضَبَعَ حِكْمَةً وَقْتَهُ فَهُوَ جَاهِلٌ وَمَنْ قَصَرَ عَنْهَا فَهُوَ عَاجِزٌ. (Cornell, 1996, s.121)
- 7- Her kim vaktin hikmetini kaçırırsa cahil, onu kısaltırsa acizdir.
- ۸- مَنْ اشْتَعَلَ بِطَلَبِ الدُّنْيَا ابْتُلِيَ بِالذَّلِّ فِيهَا. (Cornell, 1996, s.121)
- 8- Kişi dünya için çalışır ise, değersizce onunla sınanacaktır.
- ۹- لَا تَعْمَ عَنْ نُفُصَانِ نَفْسِكَ فَتَطْعَى. (Cornell, 1996, s.121)
- 9- Nefsinin eksikliğini görmezden gelen kimsenin azgınlığı artar.
- ۱۰- مَنْ تَرَيَّنَ بِزَائِلٍ فَهُوَ مَعْرُورٌ. (Cornell, 1996, s.121)
- 10- Faniliğe bürünen kimse kibirlidir.
- ۱۱- الْحَمِيَّةُ فِي الْأَبْدَانِ تَرُكُ الْمُخَالَفَةَ بِالْجَوَارِحِ، وَالْحَمِيَّةُ فِي الْقُلُوبِ تَرُكُ الرُّكُونِ إِلَى الْأَغْيَارِ، وَالْحَمِيَّةُ فِي النُّفُوسِ تَرُكُ الدَّعْوَى. (Cornell, 1996, s.123)
- 11- Beden ile diyet, uzuvların itaatsizliği terk etmesiyle; kalp ile diyet, Yaratıcıdan başkasına güvenmemekle; nefis ile diyet ise da'vayı terk ile olur.
- ۱۲- أَنْفَعُ الْعُلُومِ عِلْمُ بِأَحْكَامِ الْعَبِيدِ. (Cornell, 1996, s.123)
- 12- En faydalı ilim, kulun ilmin rükûlarını bilmesidir.
- ۱۳- جَعَلَ اللَّهُ قُلُوبَ أَهْلِ الدُّنْيَا مَحَلًّا لِلْغَفْلَةِ وَالْوَسْوَاسِ وَجَعَلَ قُلُوبَ الْعَارِفِينَ مَحَلًّا لِلذِّكْرِ وَالِاسْتِنْسَانِ. (Cornell, 1996, s.123)
- 13- Allah dünya ehlinin kalplerine gaflet ve vesvese, ariflerin kalplerine ise zikir ve samimiyet verir.
- ۱۴- مَنْ نَسَبَ لِنَفْسِهِ حَالَ أَوْ مَقَامًا فَهُوَ بَعِيدٌ عَنْ طُرُقَاتِ الْمَعَارِفِ. (Cornell, 1996, s.123)
- 14- Her kim kendine meziyet ve makam edinir ise, ilim yollarından uzaktır.
- ۱۵- الْعَبْدُ بِنَاسٍ مِنَ الْفَرَحِ إِلَّا مِنْ مَوْلَاهُ. (Cornell, 1996, s.123)
- 15- Abdullah darlıkta Mevla'dan başkasından ferahlık beklemez.

۱۶- مَنْ أَخْلَصَ لِلَّهِ فِي مُعَامَلَتِهِ تَخَلَّصَ مِنَ الدَّعْوَى الكاذِبَةِ (Cornell, 1996, s.125).

16- Amelinde Allah'a sadık olan kimse, hakkın dışındaki işlerden yakasını kurtarır.

۱۷- الْفَقْرُ نَوْرٌ مَا دُمْتَ تَسْتُرُهُ، فَإِذَا أَظْهَرْتَهُ ذَهَبَ نُورُهُ (Cornell, 1996, s.125).

17- İhtiyaç sahibi ihtiyacını gizlemelidir, zira o ihtiyacı görünür eder ise ziyasını kaybeder.

۱۸- أَنْصِبِ النَّاسَ مِنْ نَفْسِكَ وَأَقْبِلْ فِي النَّصِيحَةِ مِمَّنْ هُوَ دُونَكَ، تُدْرِكُ أَشْرَفَ الْمَنَازِلِ (Cornell, 1996, s.127).

18- İndinde insanlara adil ol, senden aşağıda olanın bile nasihatini dinle ki, en şerefli mertebeye ulaşasın.

۱۹- مَنْ لَمْ يَجِدْ فِي قَلْبِهِ زَاجِرًا فَهُوَ خَرَابٌ (Cornell, 1996, s.127).

19- İçinde günaha mani olacak bir güç olmayan kimse, harap olmuş demektir.

۲۰- مَنْ يَنْفَرَّ عَنِ الشُّبُهَاتِ الدُّنْيَا أَقَامَهُ الْحَقُّ فِي خِدْمَتِهِ (Cornell, 1996, s.127).

20- Her kim dünya meşgalelerinden uzaklaşır ise, Cenab-ı Hak onu hizmetine alır.

Yukarıda verilen hikmetli sözler ve deyişler Ebu Medyen Şauyb el-Ensari'ye aittir. Alıntı yapılan Ebu Medyen'in "*Ünsü'l-Vahid ve Nüşatü'l-Mürid*" kitabıdır. İçerisinde 170 kadar hikmeti bulunan bu kitaptaki hikmetli sözler Cornell tarafından İngilizce'ye tercüme edilmiştir. Belirtilen hikmetli sözlerin Ebu Medyen'e ait olması şahsının derinliğini ve edebi yönünün ağırlığını bizlere göstermektedir. Dili sade ve açık bir şekilde kullanmıştır. Süslü sanatlardan kaçındığı gibi kelimeleri açık anlamlarıyla kullanmıştır.

Kuzey Afrika bölgesinde Endülüs dönemi gibi çeşitli dönemlerde yaşamış, halkın ileri gelen, tanınmış velilerin çokluğu bölgenin edebi yönden zenginliğini de bizlere göstermektedir. Bundan dolayı bu şahıslara sadece tasavvufi ve dini yönden bakmak yanlış bir tutum olacaktır. Öyle ki, Ebu Medyen şahsi olarak çok tanınmış olup, hala Cezayir ve Fas ülkelerinde değer görmesi, sözlerinin yazı dışında kulaktan kulağa yayılması, tesir halkasının geniş olduğu anlamına gelmektedir. O dönemde şiirin yanı sıra yazının da yaygın olması, şahsının da insanların danıştığı, hitabet eden bir zat olması sözlerinin kitap haline getirilmesine vesile olmuş olabilir. Günümüze erişen eserlerinin dağınık halde olması eserlere ulaşmayı güçleştirmektedir. Ancak bu eserler üzerinde, makalemizde kaynak gösterilen çalışmalar bunu karşılar niteliktedir.

El-Tilimsani'nin hikmetleri nasihat ve özlü söz niteliğindedir. Türkiye'de Ebu Medyen'in eserleri genel olarak tasavvufi ve dini yönde incelenmiştir. Aslında hikmetli sözler Arap edebiyat literatüründe düz yazı "nesr" alanında da ele alınan bir husustur. Bu nedenle Ebu Medyen'in hikmetli sözleri (حِكْمٌ) edebi bir değer taşımakta ve bize Endülüs dönemindeki Sufi bakış açısını, inceliklerini ve dönemin kültürünü aktarmaktadır. *Ünsü'l-Vahid ve Nüşatü'l-Mürid* kitabının şerhi Ahmed b. Mustafa el-Alevi el-Müsteganemi tarafından "*El-*

Mevaddu'l-Gaysiyye en-Naşiani'l-Hikemi'l-Gavsiyye kitabında bablara ayrılarak şerh edilmiştir (el-Müsteganemi, thk.: el-Faruki,2009, Beyrut; akt. Tan, 2015, s.240). Yukarıda bazı örnekleri verilen bu hikmetli sözlerde; şeyhle müridin ilişkisi, zikretmenin faziletleri, teslimiyet ve rızayı ilahi, fakr ve tefekkür, zühtlük ve kanaatkârlık gibi kalbi eylemlerin ve tasavvufi konulardan bahsedilmiştir. Ayrıca Sufilerin eylemlerinin nasıl anlaşılacağına ilişkin de Ebu Medyen'in nasihatlerini içermektedir (el-Müsteganemi, thk.: el-Faruki,2009, Beyrut; akt. Tan, 2015, s.240).

Şiirleri

2002 yılında Prof. Dr. Muhtar Hibar tarafından "*Şi'ir Ebi Medyen el-Tilimsani*" adlı tez çalışması hazırlanmıştır (Hibar, 2002, s.5-228). Bu çalışma ile Ebu Medyen'in hayatında şiirin yeri işlenmiştir. Çalışmanın başında Ebu Medyen'in hayatı, eserleri ve gelişim sürecinden bahsetmiştir. Tez Arap Yazarlar Birliği Yayınları'nda 2002 yılında yayınlanmıştır. Bunun yanı sıra, Ulupınar'ın kitabında bahsettiği 1938 yılında Şam'da Mustafa eş-Şevâr tarafından Tilimsani'nin dağınık halde bulunan kaside ve şiirlerini toparlayarak divan haline getirmiştir (Ulupınar, 2013, s.102). Ayrıca Aldiwan adlı internet sayfasında Tilimsani'nin şiirlerinin derlendiği "*Divanü Ebi Medyen*" veya "*Kasaid Ebi Medyen el-Tilimsani*" adlı bir bölüm bulunmaktadır. Buradan da şiirlerine ve kasidelerine rahatlıkla erişilebilir (Aldiwan.net, Divanü Ebi Medyen). Ulupınar'ın kitabında bazı şiir ve kasidelerin isimleri verilmektedir. Bunlar;

- 1- *Hırzû'l-Aksam li Cemil'Îlel ve'l-Eskam*: Bu eser Beyazıt Ktp., 1253, 12 vr.: Süleymaniye Ktp., Aşir Efendi 398, vr.: 61-66, Bağdatlı Vehbi 2128, vr.: 231-239, Esad Efendi 415, vr.: 149-158, Hacı Mahmut Efendi 3969, vr.: 39-44, 3893 8 vr., Laleli 1520, vr.: 44-67, Topkapı Sarayı Ktp., Mehmet Reşat 1063/14, vr.: 112-132 olarak Ali Rıza Karabulut tarafından *Manzumetü't-Tevessül bi's-Suveri'l-Kur'aniyye* olarak kaydedildiği belirtilmiştir. Ancak eser içeriği *Hırzû'l-Aksam* ile aynıdır. Allah'ın sıfatları, Kur'an, peygamberler vb. konulardan bahsedilmektedir (Ulupınar, 2013, s.102).
- 2- *El-Kasidetü'l-İstiğfariyye*: İşlenen günahlar ve hatalardan tövbe etme, Allah'ın merhametine sığınma gibi yakarışları içermektedir. Kasidenin Türkiye'de yazma nüshaları bulunmaktadır. Bunlar; Topkapı Sarayı Müzesi, Bağdat Köşkü 71, 19 vr.; Süleymaniye Ktp., Tırnovalı 1379, vr.: 27-33, Şehit Ali Paşa 2736, vr.: 48-54, Lala İsmail 706, 210 vr., İzmir 825, vr.: 40-42, Halet Efendi 800, 2 vr., Hacı Mahmud 3969, vr.: 45-46, 3898 1-2 vr., 3896 12-16 s., Gelibolulu 28, vr.: 55-57, Esad Efendi 3674, vr.: 30-31, 1300 vr., 105-106, Ayasofya 516, vr.: 59-65, Düğümlü Baba 431, vr.: 55-58, 428 vr.: 48-51, Çelebi Abdullah 325, vr.: 48-51, Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi 3273, vr.: 18b-19b, 2515, 6 vr.: 12a-13a nüshalarıdır. Kasidenin İstanbul'da 1848, 1849,1860, 1863 yıllarında basıldığı ifade edilmektedir (Ulupınar, 2013, s.103).
- 3- *El-Kasidetü'n-Nuniyye*: Allah'a duyulan sevgi ve aşk temalıdır. Vuslat, muhabbet ve ilahi aşktan da bahsedilmiştir. Türkiye'de kayıtlı nüshaları; Süleymaniye Ktp., Rağıp Paşa 1295/2, Esad Efendi 3674/13 (Karabulut, s.595, akt. Ulupınar, 2013, s.103). Süleymaniye Ktp., Rağıp Paşa 1479, vr.: 24-25 (Ulupınar, 2013, s.103).

- 4- *El-Kasidetü'l-Baiyye*: Bu kaside de *El-Kasidetü'l-İstiğfariyye* gibi Allaha dua, istiğfar dileme gibi temalar içermektedir (Ulupınar, 2013, s.103).
- 5- *EL-Kasidetü'l-Lamiyye*: Vahdet-i vücud temalıdır (Ulupınar, 2013, s.103).
- 6- *El-Kasidetü'l-Mimiyye*: Yine tövbe, günahlardan bağışlanma dileği içerisinde yazılmış bir kasidedir.
- 7- *El-Kasidetü'r-Raiyye*: Ulupınar'ın kitabında yer verdiği bilgilere göre, bu kasidenin isminde üç farklı kaside bulunmaktadır. Birincisi Allah'a şükür, hamd, Allah'ın sıfatları ve yarattıklarına sunduğu sayısız nimetler; (Özköse, 2008b, s.213-216) ikincisi edep, vakte riayet ve fütüvvet (Özköse, 2008b, s.219-222), üçüncüsü de sufilerin bereketi ile ilgili olduğu belirtilmektedir (Özköse, 2008b, s.225-226). En meşhurunun ise ikincisi olduğu dile getirilmektedir. İbn Arabi tarafından tahmis edilmiştir. Yazma nüsha: *Tahmisü Kasideti Ebi Medyen*, Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmut Efendi d. No: 3701'de kayıtlıdır. *Kasidetü Şeyhi's-Şuyuh Ebi Medyen, Şuayb el-Mağribi ve Tahmisuha Muhyiddin b. Arabi* ismiyle Şam'da Matbaat'ül-İhsan'da basıldığı ifadesine kaynakta yer verilmiştir (Salihyye, 1995, s.63, akt Ulupınar, 2013, s.104). Bu kasidenin çeşitli şerhleri şu şekildedir;
 - a- *Şerhu Kasideti Ebi Medyen*; Ebu'l-Abbas Ahmed b. Atailah el-İskenderi (v.709/1309) tarafından yapılmıştır ve Abdülaziz Salim es-Samerrai tarafından Şam'da 1381/1961 yılında basımı yapılmıştır (Üsame ve Abbas, 1985, s.365, akt Ulupınar, 2013, s.104).
 - b- *Şerhu İbn Allan ala Kasideti'l-Arifi Billah Ebi Medyen*: Ahmed b. İbrahim b. Allan (v.1033/1623), Matbaatü Abdürrazık, Mısır-1305-1887 (Ulupınar, 2013, s.104).
 - c- *Şerhu Kasideti Ebi Medyen*; Abdülgafur b. Muhammed en-Nablusi (v. 1091/1680) (Ulupınar, 2013, s.104).
 - d- *Şerhu Manzumti Ebi Medyen*; Ebu Abdullah Muhammed b. Muhammed b. Abdullah el-Mekudi et-Tazi (v.1214/1799) (Ulupınar, 2013, s.104).
 - e- *Muhtasarü Keşfi'l-Estari'l-Gaybiyye an Vechi'l-Kasideti'l-Şuaybiyye*; Muhammed Abdullah el-Münebbihi, Mısır, d. No:3299 (Ulupınar, 2013, s.104).
 - f- *Unvanü't-Teofik fi Adabi't-Tarik*; İbn Atailah el-İskenderi. (Ahmed er-Rifai'nin *el-Burhanü'l-Müeyyed* adlı eseriyle beraber Beyrut-1408'de basılmıştır) (Ebu Dadi, 2004, s.1374, akt. Ulupınar, 2013, s.104).
- 8- *El-Kasidetü'l-Hamriyye*: Yine varlık, vahdet-i vücud ve vuslat gibi konular işlenmiştir. Beyazıt Devlet Ktp., d. no: 8013/2, vr.: 66-67'de kayıtlı olduğu belirtilmektedir (Ulupınar, 2013, s.105).
- 9- *Münacatü Şeyh Ebi Medyen*: Tövbe ve istiğfar temalıdır. Allah'a yakarış ve dualara yer verilmiştir. Kayseri Raşid Efendi Ktp., d. No: 21490/13, vr.: 39-41 (Ulupınar, 2013, s.105).
- 10- *Kasidetü Maladdatü'l-Ais, Kasidetü'l-Cevher*: Paris Ktp. D. No: 5320 (Ulupınar, 2013, s.105).

Buradaki bilgi ve kayıtlar göz önüne alındığında Ebu Medyen'in eserleri genel anlamıyla Osmanlı'dan bu yana ülkemizde yer edinmiş ve önceleri önem görmüş bir değer olduğu kanısına varılabilir. Öyle ki, Ebu Medyen'in eserleri dağınık ve farklı yerlerde tescilli de olsa kayıtlarına ulaşılabilmekte ve bu hususta yapılabilecek bir çalışma da ele alınabileceğini de es geçmemek gerekir. Ulupınar kitabının son sayfalarında da Ebu Medyen'in bazı kasideleri ve metinlerine tercümesiyle birlikte yer vermiştir (Ulupınar, 2013, s.264-296). Ebu Medyen el-Mağribi'nin şiirlerinin ya da divanının derlendiği başka bir kaynak ise, yukarıda da yer verildiği gibi bir internet adresinden erişilebilmektedir. Orada toplanmış 50 adet şiir bulunmaktadır (Aldiwan.net, Divanü Ebi Medyen).⁶Şiirlerin bazılarının Arapçası aşağıdaki gibidir.

1. El-kasidetü'l-Lamiyye.

| | |
|---|---|
| إن كنت مرتاداً بلوغ كمال عدم على التفصيل والإجمال لولاة في محو وفي اضمحلال فوجوده لولاة عين محال شيئاً سوى المتكبر المتعال في الحال والماضي والإستقبال شيئاً سوى فعل من الأفعال نظراً تؤيده بالإستدلال بلسان حال أو لسان مقال سفلي ومُبدعها بغير مثال ⁷ | الله قل وذر الوجود وما حوى فالكلُّ دون الله إن حَقَّقْتَهُ واعلم بأنك والعوالم كلها من لا وجود لذاته من ذاته فالعارفون فنوا ولما يشهدوا ورأوا سواه على الحقيقة هالكاً فالمح بعقلك أو بطرفك هل ترى وانظر إلى علو الوجود وسفله تجد الجميع يُشِيرُ نحو جلاله هو ممسك الأشياء من علو إلى |
|---|---|

*Allah tüm varlığın sahibi olandır, eğer kemale ermiş isen,
Her varlık Allah'ın himayesinde, eğer ona bakar isen ayrıntılardan ve icmalden
münezzehdir,
Sen ve âlimlerim hepsi bilsin ki, O olmasaydı kayboluş ve yok oluşta,
Onun zatının yokluğundan zatına, varlığının ve gözünü olmadığı yer yoktur,
Ariflerin öğrendiği bir şey var ise, o da kibir ve yücelik taslamaktır,
Onun varlığının dışındakiler fanidir, Şimdide, geçmişte ve gelecekte.
Aklında veya indinde görür müsün, kusursuz amellerden de olsa silinen bir şeyi,
Varlığın büyüklüğüne ve selefine bakasın, baktığında kanıtlar görürsün.
Herkesi onun Celalini işaret ederken bulursun, dilinde veya sözünde,
O ki arştan yerin yedi kat altındaki her şeyin sahibi, misali olmayan yaratıcıdır.*

Bu Kaside'nin her beyitinin son harfleri (ل) harfi ile bittiğinden kasidenin adı *el-Kasidetü'l-Lamiyye* 'dir. Bu şiirde Ebu Medyen *tevhit*⁸ bahsini işlemiştir. Şairin bu şiirde *tevhit*

⁶ Aldiwan.net, *Divanü Ebi Medyen*, <https://www.aldiwan.net/cat-poet-Abu-Madyan> [20.11.2020].

⁷ Aldiwan.net, *Divanü Ebi Medyen*, <https://www.aldiwan.net/cat-poet-Abu-Madyan> 20.11.2020].

⁸ *Tevhit*; Arapça, birleşmek, birlik demektir. Tasavvufta ise, Allah'ın zatını, aklen tasavvur edilen ve zihnen tahayyül edilen her şeyden tecrit etmektir. *Tevhit* üçe ayrılır;

Hakk'ın Hak için tevdi; Allah'ın kendisinin bir ve eşsiz olduğunu bilmesi.

Hakk'ın halk için tevhid; Allah'ın bir ve eşsiz olduğunu insanlara bildirmesi.

Halkın Hakk'ı tevhid; İnsanların Allah'ın bir ve eşsiz olduğunu dile getirmesi. (Bknz.: Uludağ, Süleyman [2016], *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabcacı Yayınevi, İkinci baskı, s.358)

bahsini işlediği (Herkesi onun Celalini işaret ederken bulursun) tabirinden anlaşılmaktadır. Şiirde altı çizili kısımda şair *tıbak*⁹ yapmıştır.

2.

شَيْئاً سِوَاهُ عَلَى الذَّوَاتِ مَصَوِّراً
فِيذِيلِ جِهْلِكَ لَا تَزَالُ مَعْتَرِياً¹⁰

فَإِذَا نَظَرْتَ بَعِينَ عَقْلِكَ لَمْ تَجِدْ
وَإِذَا طَلَبْتَ حَقِيقَةَ مَنْ غَيْرِهِ

*Akil gözün ile bakar isen, bulamazsın, biçim verilmiş kimselerden başka bir şey,
Eğer hakikatten gayrısını istersen, cehalet kısmetsiz kuyruğun olur.*

3.

هَلْ فِي الْوُجُودِ الْحَيِّ إِلَّا اللَّهُ
هَلْ كَانَ يُوْجَدُ غَيْرَهُ لَوْلَا¹¹

اللَّهُ رَبِّي لَا أُرِيدُ سِوَاهُ
ذَاتُ الْإِلَهِ بِهَا قِوَامُ ذَوَاتِنَا

Allah Rabbi'mdir, ondan gayrısını istemem, mahlûkat arasında Allah'tan canlısı var mıdır?

Onun zatıdır zatımızı ayakta tutan, ondan başkası olabilir miydi ki.

303

Bu beyitler Ebu Medyen'in divanındandır. Şair burada Allah'ın varlığını ve birliğini vurgulamıştır. Yani sufilikteki *tevhit* bahsini ele almıştır. Aynı zamanda Allah'ın kendisini zikrederek *zikir*¹² bahsini de ele almıştır.

4. El-kasidetü'r-Raiyye

هَمُّ السَّلَاطِينِ وَالسَّادَاتِ وَالْأَمْرَاءِ
وَخَلِّ حَظَّكَ مَهْمَا خَلَّفُوكَ وَرَا
وَاعْلَمْ أَنَّ الرِّضَى يَخْصُ مَنْ حَضَرَ
لَا عِلْمَ عِنْدِي وَكُنْ بِالْجَهْلِ مُسْتَتِراً
عَيْباً بَدَا بَيْنَنَا لَكِنَّهُ اسْتَتَرَ
وَقُمْ عَلَى قَدَمِ الْإِنْصَافِ مَعْتَذِراً
وَجْهَ اعْتِدَارِكَ عَمَّا فِيكَ مِنْكَ جَرَا
فَامْحُوا وَخُذُوا بِالرَّفْقِ يَا فُقْرَا
فَلَا تَخَفْ دَرَكاً مِنْهُمْ وَلَا ضَرَرَا
حَارٍ وَمَعْنَى دَرَكَا مِنْهُمْ وَلَا ضَرَرَا

مَا لَذَّةُ الْعَيْشِ إِلَّا صَحْبَةُ الْفُقْرَا
فَاصْحَبُهُمْ وَتَأَدَّبْ فِي مَجَالِسِهِمْ
وَاسْتَغْنِ الْوَقْتَ وَأَحْضِرْ دَائِماً مَعَهُمْ
وَلَا زِمِ الصَّمْتَ إِنْ سُئِلْتَ فَقُلْ
وَلَا تَرِ الْعَيْبَ إِلَّا فِيكَ مَعْتَقِداً
وَخُطِّ رَأْسُكَ وَاسْتَغْفِرْ بِلَا سَبَبٍ
وَإِنْ بَدَا مِنْكَ عَيْبٌ فَاعْتَرَفْ وَأَقْمِ
وَقُلْ عِبِيدُكُمْ أَوْلَى بِصَفْحِكُمْ
هَمُّ بِالْتَفَضُّلِ أَوْلَى وَهُوَ شَيْمُتُهُمْ
وَبِالْتَقَاتِي عَلَى الْإِخْوَانِ جَدَّ أَبداً

⁹ Tıbak; Sözlükte “zıt, aykırı, ters; eş, benzer, denk” anlamlarındaki **zıdd** kökünden türeyen **tezâdd** “iki şeyin birbirine zıt olması” demektir. (Bknz.: Durmuş, İsmail, *Tezat*, TDV, İslam Ansiklopedisi.)

¹⁰ Aldiwan.net, *Divanü Ebi Medyen*, <https://www.aldiwan.net/cat-poet-Abu-Madyan> [20.11.2020].

¹¹ Aldiwan.net, *Divanü Ebi Medyen*, <https://www.aldiwan.net/cat-poet-Abu-Madyan> [20.11.2020].

¹² Arapçada Anmak, hatırlamak ve yâd etmek demektir. Allah'ı anmak ve hatırlamak; onu unutmamak ve gaflet halinde olmamak, Allah'ı kelimesini veya *lailahe illallah* cümlesini söylemek ve tekrarlamaktır. İlkine *lafza-i celal zikri*, ikincisine *kelime-i tevhit zikri* veya yalnızca *tevhit zikri* denir. Tarikat ehlinin belli kelime ve ibareleri belli zamanlarda, belli sayıda, belli bir edep dâhilinde her gün düzenli olarak söylemeleri; vird ve hizip. Münferiden zikir, zikrullah, tarikat ehlinin ve sufi cemaatlerinin bir yerde toplanıp şeyh veya halifesinin gözetiminde (*Allah, Allah hu hu, hay hay* gibi) belli ibareleri belli bir hareket düzeni içerisinde söylemelerine zikir denir.¹² Zikirde zikreden, zikredilenden başka her şeyden geçer, zakir zikirde mezkûrdan başkasını hatırlamaz, kendisini kaybeder, yaptığı zikrin bile farkında olmaz. Bu yüzden zikir kendinden geçip (gaybet, vecd) Hakk'ı buluş (vuslat, vücüt) halidir. İki tür zikir vardır:

- Zikr-i cehri* ve *Zikr-i alaniye*; yüksek sesle veya çevrede bulunanların işitebileceği şekilde sesli olarak yapılan zikirdir. Bu zikri esas alan tarikatlara *cehri tarikat* denir.¹²
- Zikr-i Hafî*; Zikreden yalnızca kendisinin işitebileceği bir sesle yaptığı zikirdir. Bu zikri esas kabul eden tarikatlara ise *Hafî tarikat* denir.¹²

Zikrin yapıma şekli de *lisan zikri* ve *kalp zikri* şeklinde ikiye ayrılır. (Bknz.: Uludağ, Süleyman [2016], *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabalıcı Yayınevi, İkinci baskı, s.393).

يرى عليك من استحانه أثر
 عساه يرضى وحاذر أن تكُن ضجرا
 يرضى عليك ركن من تركها حذرا
 وحال من بدعيها اليوم كيف ترى
 أو تسمع الأذن مني عنهم خيرا
 على موارد لم ألف بها كذرا
 بمهجتني وخصوصاً منهم نفرا
 يبقى المكان على آثارهم عطرا
 حسن التآلف منهم راقني نظرا
 ممن يجزُّ ذبول العزِّ مفتخرا
 وذنبنا فيه مغفورا ومغتفرا
 محمد خير من أوفى ومن نذرا¹³

وراقب الشيخ في أحواله فعسى
 وقدم الجدَّ وانهض عند خدمته
 ففي رضاه رضى البارئ وطاعته
 واعلم بأن طريق القوم دراسة
 متى أراهم وأني لي برويتهم
 من لي وأني لمثلي أن يراحمهم
 أحبهم وأداريهم وأوترهم
 قوم كرام السجايا حيثما جلسوا
 يهدي التصوِّف من أخلاقهم طرفا
 هم أهل ودي وأحابي الذين هم
 لا زال شملي بهم في الله مجتمعا
 ثم الصلاة على المختار سيدنا

Yaşantının lezzeti fakirlerle sohbettedir, onlar sultanlar, beyler ve emirlerin ta kendisidir, Arkadaş edin onları, meclislerinde edepli ol, ardında ne olsa da sevincini onlarla paylaş, Onlarla vakit geçir ve daima yanlarında bulun ve bil ki rıza, hazır olmakla ilgilidir, Sükût gereklidir, sana sorulduğunda, ben bilgisizim de ve bilgisizliğini gizler ol, İtikadına dokunmayan hiçbir ayıbı görme, kaçınılmaz görünen ayıbı bile gizle, Kafanı eğ ve sebepsiz istiğfar et, özür dileyenden insaf üzere ol, Eğer bir ayıbın olur ise itiraf et ve otur, pişman yüzün sende ve senden olanı gösterir, Kulunuz evvela affınıza sığınır, ey fukara bağışlayın ve lütfedin de, Onlar tabiatları gereği buyur edeceklerdir, onların esaslarından korkma, zarar gelmez, Yaşlılarına asla gençmiş gibi davranma, onların esaslarının manasından zarar yoktur, Büyüklerinin hatırını sor belki, senin çağından bir iz görür, Yaşlılarına hizmet et ve onları başın üstünde tut, razı et onu ve sıkıntısında tetikte ol, Rızacı ol ondan itaat et, rızası için onun çizgilerine dikkat et. Bil ki, bir kaomin yolu öğrenmektir, bugünkü halde nasıl göreceksin? Ne zaman onların bakışlarında olduğunu göreceğim, ya da ne zaman kulaklarım onlardan haberimi duyacak? Kimim ben, benim gibi birisi onlarla rekabet edebilir mi? Gam vurmduğum pınarlarda, Onları seviyorum, onlardan sorumluyum ve onların varisiyim, canım hususi onlardan bir neferdir, Oturduklarında huyları gereği ikram sahibi kavimdirler, buldukları yere güzel koku yayarlar, Tasavvuf ahlaklarına hediye dir, benim onlarda gördüğüm iyi dostluktur, Onlar samimiyet ehli ve ahbabımdır, her kim ki onların şanı peşinde sürüklenir, gurur duyulur, Hala Allah'ın huzurunda onlarla beraberim, günahımız onun katında affolunmuş ve bağışlanmış, Ardından salavatı şerif Seydidimiz Muhtar Muhammed'e, sadakat ve adak onadır.

Ebu Medyen'in yazmış olduğu şiir ve kasidelerinde görülen en dikkat çekici durum son kasidelerindeki ilk beyiti hangi harf ile bitiriyor ise diğer beyitleri de aynı şekilde o harfle bitirmektedir. Bu kaside (ج) harfi ile bittiği için ismi *El-Kasidetü'r-Raiyye'* dir. Aynı zamanda Ebu Medyen bu şiirinde *fakir/fakr duyugusun*¹⁴ işlemiştir. Bu da şiirin ilk satırında ما لذة العيش إلا

¹³ Aldiwan.net, *Divanü Ebi Medyen*, <https://www.aldiwan.net/cat-poet-Abu-Madyan> [20.11.2020].

¹⁴ Araççada Derviş, yoksul demektir. Salikin Hak'ta fani olması e kendini ona muhtaç bilmesi. "Ey insanlar sizler fakirsiniz, Allah'a muhtaçsınız." (Fatır Suresi, 15). Kibir ifade eden "ben" sözü yerine tevazu gösterip "Fakîr", "sen"

صحبة الفقرا (Yaşantının lezzeti fakirlerle sohbettedir) ifadesini kullanmasından anlaşılmaktadır. Şair *fakr duygunu* nasıl yaşadığını şiirin devamında anlatmaktadır. Ayrıca ilk altı çizili olan yerde şair edebi sanatlardan *istifhamı*¹⁵ kullanmıştır. İkinci altı çizili olan kısımda ise *istiare*¹⁶ ve üçüncü kısımda ise *tenasüp*¹⁷ kullanmıştır.

5. El-kasidetü'n-Nuniyye

| | |
|--|---|
| وتذهب بالأشواق أرواحنا منّا فإن غيتموا عنا ولو نفأ متنا وإن جاءضنا عنكم بشير اللقا عشنا ألا إن تذكر الأحبة نبعشنا إذا نحن أيقاظ وفي النوم إن غبنا ولكن في المعنى معانيكم معنا ولولا هواكم في الحشا ما تحركنا إذا لم تدق معنى شراب الهوى دعنا ترفصت الأشباح يا جاهل المعنى إذا ذكر الأوطان حن إلى المعنى فتضطرب الأعضاء في الحسن والمعنى فتهتر أرباب العقول إذا غنى تهزرها الأشواق للعالم الأسنى وهل يستطيع الصبر من شاهد المعنى فبالله يا خالي الحشا لا تعنفنا إذا غلبت أشواقنا ربما صحنا إذا لم نجد كتم المواجيد صرحنا تراق دمانا جهرة إن بها مجنا وزمزم لنا باسم الحبيب وروحنا وإن أنكزت عينك شيباً فسامحنا وخامرنا خمر الغرام تهتكنا فقد رقع التكليف في سكرنا عناً ¹⁸ | تضيّق بنا الدنيا إذا غيّمنا فبعذكّم موت وفربكم حيا نموت ببعديكم ونحيا بفربكم ونحيا بذاكر كم إذا لم نراكم فلولا معانيكم تراها قلوبنا لمتنا أسي من بعدكم وصباية بحر كنا ذكر الأحاديث عنكم فقل للذي ينهي عن الوجد أهله إذا اهترت الأرواح شوقاً إلى اللقا أما تنظر الطير المقفص يا فتى بفرج بالتغريد ما بفؤاده ويرقص في الأفاص شوقاً إلى اللقا كذلك أرواح المحبين يا فتى ألزمها بالصبر وهي مشوقة إذا لم تدق ما ذاقت الناس في الهوى وسلم لنا فيما ادعينا لأننا وتهتر عند الإستماع قلوبنا وفي السر أسرار دقاقت لطيفة فيا حادي العشاق قم واحد قائماً وصن سرتنا في سكرنا عن حودنا فإبنا إذا طبنا وطنب عقولنا فلا تلم السكران في حال سكره |
|--|---|

Bu kasidenin adının *El-Kasidetü'n-Nuniyye* olması ise yine şiirin son harflerinde bulunan “ن” harfindan dolayıdır. Bu şiirler genelde sufi edebiyatını, yani Kuzey Afrika’da İslamiyet’in şiire o dönemki yansımalarını günümüze aktarmaktadır. Bu dönemleri Ebu Medyen gibi pek çok âlim şahsiyet ile inceleyebilir, Şarkiyat gibi Mağaribiyyat edebiyatına da daha fazla yaklaşılabilir. Tilimsani’nin bu hususta en başta ele alınması iyi olacaktır. Çünkü kendisinin tesir halkasının geniş olması ve hala kayda değer bir şekilde Mağrib ülkelerinde önem arz etmesi, bu konunun önemini de bizlere göstermektedir. Ayrıca bu şiirde

yerine de hürmeten “nazirim” denir.¹⁴ Dervişlik, salikin hiçbir şeye malik ve sahip olmadığı, her şeyin gerçek malik ve sahibinin Allah olduğunun şuurunda olmasıdır.

¹⁵ İstifham; İstifhâm (الاستفهام) (kelimesi; fhm (م • ف) (kök harflerinden türetilip istif’âl babına koyulan bir mastardır. Fehime fiilinden istif’âl babında türetilen istifhâm kelimesi ise; “sormak”, bir şeyin bilgisini, idrakini talep etmek, kişinin önceden bilmediği bir şeyi sorarak anlamak ve öğrenmek istemesidir. (Bknz.: Ateş, Avnullah Enes [2016], *İstifham üslubunun mecazi kullanımları ve meallere yansımaları*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı:8, ss.124)

¹⁶ İstiare; İstiarenin bir edebiyat terimi olarak ilk tanımını, “bir şeyi yerine geçebilecek bir başka şeyin adıyla adlandırmak” şeklinde Câhiz yapmış ve “bedel, mesel, bedî” terimlerini istiare anlamında kullanmıştır. (Bknz.: Pala, İskender ve Durmuş, İsmail, *İstiare*, TDV İslam Ansiklopedisi)

¹⁷ Tenasüp; Sözlükte “uyum, orantı, yakışma” anlamına gelen tenâsüb kelimesi, edebiyat terimi olarak aralarında karşıtlık dışında bir ilgi bulunan iki veya daha çok kelimenin anlam güzelliğini ve bütünlüğünü sağlamak amacıyla aynı sözde bir araya getirilmesini ifade eder. (Bknz.: Sarıkaya, Meliha Yıldırım, *Tenasüp*, TDV İslam Ansiklopedisi)

¹⁸ Aldiwan.net, *Divanü Ebi Medyen*, <https://www.aldiwan.net/cat-poet-Abu-Madyan> [20.11.2020].

kullanılan edebi sanatların altı çizilmiştir. Sırasıyla *tıbak*, *teşbih*¹⁹, *tıbak*, *istiare* ve *cinas*²⁰ sanatları kullanılmıştır.

6. El-kasidetü'l-Baiyye

| | |
|--|--|
| <p>ومنك وجدثُ اللطف في كل نائب وهل مستحيلٌ في الرجاء كواجب شمامتَ عدوٍّ أو إسانةٍ صاحبِ وكانت شجىً بين الحشا والترائبِ سوى أن فقري للجميل المواهبِ أغثنى فقد سدت عليّ مذهبى وُرهدى في المخلوق أذى مكاسبى على اللطف بي في حالتي والعواقبِ وإن كنتُ خطاء كثير المصائبِ شفيح الورى عند امتداد النوائب²¹</p> | <p>إليك مددت الكف في كل شدةٍ وأنت ملاذي والأناام بمعزلٍ فحقق رجائي فيك يا رب واكفني فكم كربيةٍ نحيتني من غمارها فلا قوةٍ عندي ولا لي حيلةٍ فيا ملجأ المضطرّ عند دعائه رجاؤك رأس المال عندي وربه ويا محسناً في ما مضى أنت قادرٌ وإني لأرجو منك ما أنت أهله وصلّ على المختار من آل هاشم</p> |
|--|--|

Yukarıda verilmiş olan kaside, *El-Kasidetü'l-Baiyye*'dir. Ebu Medyen el-Tilimsani'ye ait olan bu kaside diğer tüm şiirler gibi beyitlerinin sonunda (ب) harfi ile bittiği için kasidenin tesmiyesi *El-Kasidetü'l-Baiyye* şeklinde yapılmıştır. Bu şiirde şair Sufi şiirin temalarından olan *züht*²², *sıdk* ve *ihlâs*²³ bahsini işlemiştir. Kullanmış olduğu (sermayem senden umudumdur), (yaratılmışların arasındaki zühtlüğüm en temiz kazancımdır), gibi tabirler ile hem *zühtlüğe*, hem de *sıdk* ve *ihlâs* konularına değinmiştir.

El-Kasidetü'l-Baiyye Şiirinin Tercümesi:

*Her darlıkta ellerimi sana açtım,
Her musibette lütfu sende buldum.*

*Sen benim sığınağım, yalnızken dayanağımsın,
Üzerimize farz olan umudu şiar edinmek inkânsız mıdır?*

¹⁹ Sözlükte “benzer” anlamındaki şebek kökünden türeyen teşbîh “benzetmek” demektir. (Bknz.: Durmuş, İsmail, *teşbih*, TDV İslam Ansiklopedisi)

²⁰ Sözlükte “iki şeyin birbirine benzemesi” anlamında masdar olan cinas, edebiyat terimi olarak anlamları farklı, yazılış veya söylenişleri (sesleri) aynı yahut benzer olan kelimelerin nazım ve nesirde bir arada kullanılması yoluyla yapılan söz sanatını ifade eder. Buna *tecnis* de denir. (Bknz.: Kılıç, Hulusi ve Yetiş, Kazım, *cinas*, TDV İslam Ansiklopedisi)

²¹ Aldiwan.net, *Divanü Ebi Medyen*, <https://www.aldiwan.net/cat-poet-Abu-Madyan> [20.11.2020].

²² Züht; Arapçada rağbetsiz olmak, yüz çevirmek demektir. Ahirete Yönelmek için dünyadan el etek çekmektir. Hakka yönelmek için dünyadan da ahiretten de el etek çekmektir. Fuzuli ve lüzumsuz olanı, zaruri olmayan her şeyi terk etmek, helal ve mubahın ihtiyaçtan fazla olandan kaçınmaktır. Zühtlüğün üç derecesi vardır:

a) İçinde dünya sevgisi olduğu halde onu terk etmek.

b) Ahirete nazaran dünyanın önemsiz olduğunu görüp ondan uzaklaşmak.

c) Zühdüne karşı da zahit olmak. (Bknz.: Uludağ [2016], a.g.e, s.397)

²³ Sıdk ve ihlas; *Sıdk* Arapça'da doğruluk demektir. Verilen hükmün olguya uygun olmasıdır. Mahvolmanın söz konusu olduğu yerlerde bile hak olanı söylemek, yalandan başka bir şeyin insanı kurtaramayacağı hallerde dahi doğruluktan ayrılmamak ve kişinin itikadında şüphe halinde leke ve davranışlarda kusur olmaması ve özün söze uymasındır. *İhlâs* ise, Arapça'da Samimiyet, içtenlik anlamına gelmektedir. Sözde ihlâs, fiillerde ihlâs, ibadetlerde ihlâs, manevi ihlâs ve hareketlerde ihlâs gibi çeşitleri vardır. İslam'da itikadı konuların ruhu tevhit, ibadetlerin ruhu ihlas, dünyevi işlerin ruhu adalettir. Tutum ve davranışlarda Allah'ın rızasını gözetme; özün söze, sözün öze uyması; riyakâr ve ikiyüzlü olmama. Hulusi kalple yapılan iş ve eylem; iyi niyetli olmak, içten pazarlıklı olmamak. (Bknz.: Uludağ [2016], a.g.e, s.316 ve s.181)

*Ya Rabbi! Senden yana umudumu hakikat eyle,
Düşmanın tuzaklarından, dostun kötülüğünden beni muhafaza eyle.*

*Beni sen çekip çıkardın ne sıkıntıların eşiğinden,
Boğazım ile bağırsaklarım arasındaki bedbahtlıktan.*

*Ne gücüm ne çarem yok,
Marifetlerin en güzelinin fakirliğinden başka.*

*Ey darda kalanın duasında sığındığı!
Tüm yollarım tıkanı bana bir yol göster.*

*Sermayem senden umudumdur,
Yaratılmışların arasındaki zühtlüğüm en temiz kazancımdır.*

*Ey ihsan sahibi! Tüm işlediğim günahlara rağmen,
Lütuf sendendir, beni ancak sen bağışlarsın.*

*Senden ancak şudur dileğim,
İşlediğim tüm günahlara rağmen, beni affeyle.*

*Haşimoğulları'ndan Muhammed Muhtar'a selam olsun,
O ki, en sıkıntılı anında beşeriyetin şefaatsidir.*

7. el-Kasidetü'l-İstiğfariyye²⁴

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ أَبْتَدِي فِي كُلِّ مُحْتَرَمٍ... وَالْحَمْدُ لِلَّهِ فِي بَدْنِي وَمُخْتَمِّمِ
أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ مَوْلَانَا وَخَالِقَنَا... مِنْ كُلِّ تَقْصِيرِنَا بِالشُّكْرِ لِلنَّعْمِ
أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ مَجْرِي الْفَلَكَ فِي الظُّلْمِ... عَلَى عِبَابِ مِنَ التِّيَارِ مَلْتَمِمْ
أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ مَنْجِي الْمَسْتَجِيرِ بِهِ... إِذَا أَلَمَ بِهِ ضَرًا مِنَ الْأَلَمِ
أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ غَفَارِ الذُّنُوبِ لِمَنْ... بِالْإِتْكَسَارِ أَتَى وَالذُّلِّ وَالنَّدَمِ
أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ سِتَارِ الْعُيُوبِ عَلَيَّ... أَهْلَ الْعُيُوبِ وَمَنْجِيهِمْ مِنَ النَّقْمِ
أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ مِنْ سَرِيٍّ وَمَنْ عَلَنِي... وَمَنْ تَقَلَّبَ قَلْبِي وَمَنْ ابْتَسَامَ فَمِي
أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ مِنْ نَطْقِي وَمَنْ خَلَقَنِي... وَشَيْنِ شَأْنِي وَمَنْ شَكَلَنِي وَمَنْ نَمَمَنِي
أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ مِنْ سَمْعِي وَمَنْ بَصُرَنِي... وَمَنْ ضَمِيرَنِي وَمَنْ فَكَّرَنِي وَمَنْ كَلَمَنِي
أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ مِنْ قَوْلِي وَمَنْ عَمِلَنِي... وَمَنْ مَجَاهَدَنِي جِهْدِي وَمَنْ شَأْمَنِي
أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ مِنْ جَهْلِي وَمَنْ زَلَلَنِي... وَمَنْ كَبَانَنِي أَتْمِي وَمَنْ لَمَمَنِي
أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ مِمَّا قَدْ جَنَّتْهُ يَدِي... مِنَ الْخَطَايَا وَمَا قَدِمْتُ بِالْقَدَمِ
أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ مِمَّا لَمْ تَكُنْ كَسَبْتُ... كَفِيٍّ وَمَا اِكْتَسَبْتُ فِي مَبْلَغِ الْحَلْمِ
أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ مِنْ نَفْسِي وَمَنْ نَفْسِي... وَخَاطِرٍ وَخَطُورِ الْوَهْمِ بِالتَّهْمِ
أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ مِنْ طَبِيعِي وَمَنْ طَبِيعِي... وَمَنْ تَحَوَّلَ حَالِ حَالَتِ السَّقْمِ
أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ مِنْ قَوْلِ أَنَا وَمَنْ مَعِيَ... وَلِيٍّ وَعِنْدِي وَمَنْ ظَنَّنِي وَمَنْ قَسَمَ
أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ مِمَّا لَسْتُ أَعْلَمُهُ... وَمَا عَلِمْتُ وَمَا حَرَفْتُ بِالْقَلَمِ
أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ مِنْ نَوْمِي وَمَنْ سَنَنِي... وَيَقْطَنِي وَبِهِ مَاعَشْتُ مَعْتَمِمْ
أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ مِمَّا كَانَ فِي صَغْرِي... مِنَ الْخِلَافِ لِعَمْرِ الشَّيْبِ وَالْهَرَمِ
أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ مِنْ مَا هَبَّتْ يَمَانِيَّةٌ... وَسَحَتِ السَّحْبُ فِي الْإِطَامِ وَالْإَكْمِ

²⁴ El-Magribî, Ebû Medyen, *Kâsîdetü'l-İstiğfâriyye*, yazmalar.gov.tr, Db. No: 06 Mil Yz A819/7, s. 134-135.

أستغفر الله ما سار الحجيج إلى ... معالم شرفت بالحل و الحرم
 أستغفر الله ما لاح الصباح و ما ... تغنت الطير في الاغصان بالنغم²⁵
 أستغفر الله تعداد الحروف و ما ... في الذكر من آية تتلى و من حكم
 أستغفر الله تعداد الهوام و ما ... في الأفق من عالم و الارض من علم
 أستغفر الله تعداد النبات و ما ... في البحر من نعمة و البر من نعم
 أستغفر الله تعداد الرياح و ما ... تجري عليه من الاقوات و النسم
 أستغفر الله تعداد الكواكب في ... تاج الغياهب من باك و مكتتم
 أستغفر الله تعداد الرمال و ما ... ينهل في عالم الدنيا من الديم
 أستغفر الله تعداد الخلائق من ... انس و جن و من عرب و من عجم
 أستغفر الله تعداد الخواطر في ... بذور أولي النهى و العلم و الحكم
 أستغفر الله جل الله خالقنا ... من البرايا و محي الاعظم الرمم
 أستغفر الله جل الله رازقنا ... قبل الوجود و قدر سائر القسم
 أستغفر الله لا تحصي له نعم ... المنعم المفضل الموصوف بالكرم
 أستغفر الله جل الله باعثنا ... بعد الممات و محي الأعظم الرمم
 أستغفر الله جل الله جامعا ... من يوم مزدحم الاملاك و الامم
 أستغفر الله أضعافا مضاعفة ... مما ذكرت من الاجناس و النسم
 أستغفر الله لا أحصي عليه ثنا ... اثني على نفسه من قبل في القدم
 ثم الصلاة على المختار من مضر ... خير البرية من باك و مبتسم
 والال و الصحب و التسليم تتبعها ... من ربنا و على الاتباع كلهم²⁶

el-Kasidetü'l-İstiğfariyye'nin tercümesi:

Rahman Rahim olan Allah'ın adıyla,

Her kutsal işe Bismele ile başlar, her işin başında ve sonunda hamd ederim.

Efendimiz ve Yaticımız olana, bütün eksiklerimizden ötürü tövbe eder ve nimetleri için şükrederim.

Allah'a tövbe ederim, gecenin karanlığında dalgalar üzerinde dev gemileri tutan.

Allah'a tövbe ederim, rüyasında işlediği günahlardan dolayı acı çeken ve ona sığınanı derdinden kurtaran.

Allah'tan af dilerim, boynu eğik ve pişman olarak gelen dağılmış kulunu affeden.

Allah'tan af dilerim, kusurlu olanın kusurunu örten ve kin gütmeyen.

Allah'a tövbe ederim, gizli ve açık eylemimden, kalbimin değişmesinden ve ağızımın tebessümünden.

Allah'tan af dilerim, sözümünden, ahlakımdan, şahsımın kusurundan, görünüşümünden ve davranışlarımdan.

Allah'tan af dilerim, duyduğumdan, gördüğümünden, hissettiğimden, düşündüğümünden ve konuştuğumdan.

Allah'a tövbe ederim, söylediğimden, yaptığımından, çabamdan ve hatalarımdan.

Allah'a tövbe ederim, cahilliğimden, küçük ve büyük günahlarımdan.

Allah'tan af dilerim, ellerim işlediği ve ayaklarımdan gittiği günahlardan.

Allah'tan af dilerim, yetersiz kalan amellerimden ve bulduğ çağımda işlediklerimden.

Allah'a tövbe ederim, kendimden ve nefesimden, aklıma gelen düşüncelerden ve kuruntulardan.

Allah'a tövbe ederim, huyumdan, isteklerimden ve olmadık yere kendimi sıkıntıya sokmaktan.

Allah'tan af dilerim, benden çıkan, bana ait ve benim için olan sözden, zannımdan ve anlayışımından.

Allah'tan af dilerim, bildiğimden, bilmediğimden ve kalemle yazdıklarımından.

²⁵ Sadık, Gharish [2019], *المجلة الجزائرية للمخطوطات، قراءة في مخطوط استغفار أبي مدين، "Ebu Medyen'in" yazmasının okuması، Cezayir yazamalar dergisi، sayı:8، no:9، s.s.101-120، şiirin bulunduğu sayfalar: 108-109.*

²⁶ Al-Maliki, al-İmam Abdu'l-Hafiz b. Ali al-Sa'idi, *قصيدة الاستغفار لشيخ الشيوخ سيدي ابي مدين العوث، Kasidetü'l-İstiğfar li'sheyhi's-Şuyuh Siydi Ebi Medyeni'l-Gavs، https://imamhafiz.site123.me/العوث-ابو-مدين-سيدي-الشيوخ-الشيخ-الاستغفار-قصيدة-الصوفي/من-الشعر-الصوفي-قصيدة-الاستغفار-لشيخ-الشيوخ-سيدي-ابو-مدين-العوث، [20.11.2020].*

Allah'a tövbe ederim, uykumdan, uyuya kalmak ve sürekli uyanık kalmaktan.
 Allah'tan af dilerim, ihtiyarlığımda yaptıklarımın gençliğimdekiyle örtüşmemesinden.
 Allah'tan af dilerim, açık arazilere ve tepelere yağmur düştüğünde semadan.
 Allah'a tövbe ederim, hacıların hil ve haram diye adlandırılan yerden geçtikleri zaman.
 Allah'a tövbe ederim, sabah olduğunda kuşlar dalların üzerinde nağmeli söyleşirken.
 Allah'tan af dilerim, hikmetli ayetlerin içerisinde bulunan harfler sayısınca.
 Allah'tan af dilerim, evrenin dört bir yanındaki canlılar ve yeryüzündeki özel isim sayısınca.
 Allah'a tövbe ederim, deniz ve karadaki sayısız nebati nimet sayısınca.
 Allah'a tövbe ederim, nimete esen ve alınan soluktan geçen rüzgârlar sayısınca.
 Allah'tan af dilerim, gecenin karanlığında görünen ve görünmeyen yıldızlar sayısınca.
 Allah'tan af dilerim, insan, cin, Arap ve Arap olmayan yaratılmışların sayısınca.
 Allah'a tövbe ederim, takva, ilim ve hikmet ehlinin indinde zuhur eden düşünce sayısınca.
 Allah'a tövbe ederim, eşsiz yaratılan ve bizi yokluktan var eden.
 Allah'tan af dilerim, yaratılıştan evvel erzakımızı bölüştüren rızık verenimiz.
 Allah'tan af dilerim, sayılamaz sayısız nimeti, velinimet ve Settâr olandır.
 Allah'a tövbe ederim, ölümden sonra bizi diriltten ve çürümüş kemiklere tekrar can veren.
 Allah'a tövbe ederim, melekleri ve ümmetleri mahşer gününde bir araya getiren.
 Allah'tan af dilerim, kat be kat her tür zikrimden ve soluduğum havadan.
 Allah'tan af dilerim, ona hakkıyla şükredemem, o ezelden beri kendisine sena edilendir.
 Ondan sonra salat ve selam vaktiyle tebessüm eden ve vaktiyle gözyaşı döken yaratılmışların en hayırlısı, kâinatın özü ve Mudar'dan (Akdağ, 2017, s.320) seçilen Muhammed'e (s.a.v.).
 Yine salat ve selam onun ehl-i beytine, ashabına ve Rabbimize şüphesiz teslim olana.

Bu kaside üç farklı kaynaktan yer almaktadır. Birincil kaynak Milli Kütüphane'de yer almaktadır. Diğer iki kaynak Ankara İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi'ndeki nüsha ve Vincent J. Cornell'in yazmış olduğu "The Way of Ebu Madyan" adlı eserinde yer alan nüshadır. Nüshalarda farklı sayıda beyitler bulunmaktadır. Belirtilen kaynakların dışında, açık kaynaklardan erişilen kaynaklardaki beyitler karşılaştırılmıştır. Buna istinaden tercümesi yapılmıştır. *Kasidetü'l İstiğfariyye* sürekli Allah'tan af dileyen, tövbe içeren ve Allah'ın yüceliğini vurgulayan bir kasidedir. Bu kasidede açık bir dil kullanılmış ve söz sanatlarından kaçınılmıştır.

Ebu Medyen'in pek çok şiirinin olması kendisinin edebi yönünü de ortaya çıkarmaktadır. Nitekim kendisinin insanlara hitap eden ve tesir halkasının yoğun olduğu bir şahsiyetin olması tesir edebilirliğini yükseltmektedir. Yani zatın şairane kişiliği hitabı kuvvetlendirdiği gibi sözlerinin hafızalarda kalmasını sağlamaktadır. Öyleki Ebu Medyen'in kasidelerinin kendinden sonra da zikir halkalarında okunması bu hususu açıklamaktadır. Bu da Ebu Medyen'in tesir halkasının geniş olmasını bizlere açıklıyor. Dönemin de etkisiyle Ebu Medyen'nin tüm şiirlerine baktığımızda, Cahiliyye Dönemi alışkanlıklarının şiirlerinde olmadığı gözlemlendiği gibi, İslam'a olan bağlılığının ve Allah'a olan itaatinin nasıl yansıdığını da görebiliyoruz. Tema olarak Sadr'ül-İslam'dan sonra gelen Emeviler Dönemi'ndeki alışkanlıklardan da uzak kaldığını görebiliriz. Kendisinin Allah korkusu ve sürekli tövbe edişi, şiirlerinde bunu işleyici ve tüm şiirlerini son harfleri aynı olacak şekilde yazması da dikkat çekmektedir. Bu kafiyeli yazım stilini tüm şiirlerinde kullanmıştır. Bu nedenle şiirlerinin pek

çoğunun ismi beyitlerinin sonunda kullandığı harflerden dolayı o harflere bakılarak isimlendirilmiştir. Arap şiir geleneğinde de bu tür şiirler harflerine göre isimlendirilmektedir.

Genel olarak şiirlerinde kullandığı ölçüt benzer, kafiyeleri ise hep son harfleri aynı olan benzer kelimeleri seçerek yazmıştır. Şiirlerinde işlemiş olduğu temalar daha önce de bahsedildiği gibi ilahi aşk, Allah, istiğfar, dua, yakarış, tövbe, İslam, Allah'ın isimleri vb. temalardır. Ebu Medyen şiirlerinde bu temalar ile bizlere aslında Endülüs Dönemi'nin şiir yönlerini ve konularını da aktarmıştır. Şiirleri daha ayrıntılı incelendiğinde kendisinin tasavvuf lideri olması ve sufi olması, şiirlerinde sufiliğin etkisini de bizlere yansıtmaktadır. Aynı zamanda söz sanatında usta ve şair dilinin güçlü olduğu görünmektedir. Şiirlerinde açık ve sade bir dil kullanmıştır. İlahi aşkın şiire yansımaları şiirlerinde bariz bir şekilde görülmektedir. Genel olarak sürekli bir yakarış, dua ve istek içerisinde olması, Allah'ın güzel isimlerinden bahsetmesi sufi geleneğinin bir parçası olarak görülebilir. Şiirlerinde ibadet ve zühd kelimelerinin geçmesi kendisinin de "Zahid, Abid ve Nasik" olarak adlandırılmasının sebebinin bir diğer örneğidir. Öğrencilerinin ise Ebu Medyen'in şiirlerini virt²⁷ olarak kullanarak, zikir meclislerinde okudukları söylenmektedir (Akdağ, 2017, s.314).

Sonuç

Belirlenen kaynaklar ve elde edilen bilgiler neticesinde Ebu Medyen Şuayb el-Ensari el-Mağribi'nin hayatını kısaca ele aldıktan sonra, eserlerine değinilmiştir. Kendisinin Kuzey Afrika'da hatırı sayılır bir zat olması, âlim kişiliği, şairane yönü ve daha pek çok özelliği ele alınmıştır. Şahsiyeti incelemek için yapılan çalışmalarda genel olarak kaynak bütünlüğü gözlenmiştir. Nitekim kaynakları oluşturan yazarlar, genel olarak ortak bir kaynaktan yola çıkarak hareket etmişlerdir. Bu hususta modern en muteber kaynak olarak Cornell'in *The Way of Ebu Madyan*'ı göze çarpmaktadır. Türkçe kaynakla arasında 2013 yılında hazırlanmış olan Ulupınar'ın *Ebu Medyen el-Mağribi* kitabı ve Özköse'nin *Tasavvufi Hikmet ve Risaleler* kitabı çok yararlı olmuştur. İçinden edinilecek olan pek çok bilgi ve detay bulunmaktadır.

Son olarak, genel hatlarıyla çalışma Kuzey Afrika diğer bir adıyla Mağribi'l-Arabi bölgesine giriş yapabilmek ve oradaki edebi şahsiyetlere yönelmek amacıyla yapılmıştır. Kuzey Afrika bölgesinde Arap Edebiyatı bakımından şiirleri ve edibi yönü incelenmemiş pek çok edip bulunmaktadır. Kuzey Afrika bölgesinde yaşamış ve buralarda edebi eserler bırakmış şahısların kullanmış olduğu üslup ve dil genel olarak Ortadoğu'daki eserlere göre farklılık göstermektedir. Bu nedenle günümüzde Arap Edebiyatı hususunda ele alınan şahıslar çoğunlukla Ortadoğu'da yaşamış edipler ve şairlerdir. Mağrib Arap ülkeleri ele alınıyor olsa da buradaki Arap ülkelerinin Edebiyat tarihi incelemeleri her zaman şarkiyatın gölgesinde kalmaktadır. Bu makalede incelenmiş olan bu zatın daha pek çok şiiri ve eseri bulunmaktadır. Ayrıca Medyeniyye tarikatı olarak geçen günümüzde de var olan bir tarikatın Piri olarak kabul edilmektedir. Bu husus da bu tür çalışmaların önemini göstermektedir.

²⁷ Virt: rutin halinde devamlı olarak çekilen zikre denmektedir. Tasavvuf literatüründe belirli sayıda Allah denilerek kalbin Allah'ı zikretmesi amaçlanan zikir türüdür.

Kaynakça

- Akdağ, Eyyup [2017], *Ebu Medyen'in (ö.594/1197) Hayatı, Tasavvuf Anlayışı ve İstiğfar Kasidesi*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı:43, s:283-324
- Ateş, Avnullah Enes [2016], *İstifham üslubunun mecazi kullanımları ve meallere yansımaları*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı:8, s:123-144.
- Cornell, Vincent J. *"The Way Of Abu Madyan: The Works of Abu Madyan Shuayb (Islamic Texts Society)*, Cambridge- 1996, s.1-190.
- D.İ.A., İstanbul-1995, XII/200-202; "Karaviyyin Camii.
- Durmuş, İsmail, *Tezat*, TDV, İslam Ansiklopedisi.
- Bknz.: Durmuş, İsmail, *teşbih*, TDV İslam Ansiklopedisi
- El-Magribî, Ebû Medyen, *Kâsîdetü'l-İstiğfâriyye*, yazmalar.gov.tr, Db. No: 06 Mil Yz A819/7, s. 134-135.
- Hibar, Muhtar [2002], *Şi'ir Ebu Medyen el-Tilimsani (er-Ru'ya ve't-Teşkil)*, Arap Kitap Birliği Yayınları, Şam, s.5-228.
- İzoli A'cac, Rıdwan Muhammed Said [2013], "أنموذج التلمساني مدين أبو: الصوفي الشعر في وفلسفته الإلهي الحب تجليات", *Ekev Akademi Dergisi*, Bahar Sayısı:55, s.243-273.
- Kılıç, Hulusi ve Yetiş, Kazım, *cinas*, TDV İslam Ansiklopedisi.
- Muhyiddin İbnü'l-Arabî, *Fütuhât-ı Mekkiyye*, çev.: Ekrem Demirli, Litera Yay., İstanbul 2006, c. 2, s. 275.
- Özköse, Kadir [2008], *İbnü'l-Arabî'nin şeyhi Ebu Medyen Şuayb el-Ensari'nin hayatı, eserleri ve tesir halkası*, Tasavvuf | İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi (İbnü'l-Arabî özel sayısı-1), yıl:9, sayı:21 ss.95-115.
- Özköse, Kadir [2008], *Tasavvufî Hikmet ve Risaleler*, Ensar Yayıncılık, Konya-, s.1-240.
- Pala, İskender ve Durmuş, İsmail, *İstiare*, TDV İslam Ansiklopedisi.
- Sadık, Gharish [2019], *قراءة في مخطوط استغفار أبي مدين "Ebu Medyen'in" yazmasının okuması*, *المجلة الجزائرية للمخطوطات*, Cezayir yazmalar dergisi, sayı:8, no:9, s.s.101-120, şiirin bulunduğu sayfalar: 108-109.
- Sarıkaya, Meliha Yıldırım, *Tenasüp*, TDV İslam Ansiklopedisi.
- Tan M. Nedim [2015], *İsmail Hakkı Bey'in Hikemiyyat-ı Şeyh Ebu Medyen Tercümesi*, İlim ve Akademik Araştırma Dergisi, sayı:35, s.238-254.
- Ulupınar H. [2013], *Ebu Medyen el-Mağribi*, 1.baskı, İstanbul, Gelenek Yayıncılık, s.20-296.
- Uludağ, Süleyman [2016], *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabalcı Yayınevi, İkinci baskı, , s.9-483
- Yazıcı, Tahsin, *"Ebu Medyen"*, D.İ.A., İstanbul-1994, X/186.
- Yılmaz, H. Kâmil, *Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*, Ensar Neşriyat, İstanbul 1994, s. 138.

İnternet Adresleri

- Aldiwan.net, *Divanü Ebi Medyen*, <https://www.aldiwan.net/cat-poet-Abu-Madyan> . Şiirlere bu siteden erişilmiştir.
- <https://islamansiklopedisi.org.tr/ebu-medyen> . Bu adresten Ebu Medyen başlığı altındaki bilgilere erişilmiştir.
- Al-Maliki, al-İmam Abdu'l-Hafız b. Ali al-Sa'idi, *قصيدة الاستغفار لشيخ الشيوخ سيدي ابي مدين الغوث Kasidetü'l-İstiğfar li'seyhi's-Şuyuh Siydi Ebi Medyeni'l-Gavs*, <https://imamhafiz.site123.me/من-الشعر-الصوفي/قصيدة-الاستغفار-لشيخ-الشيوخ-سيدي-ابو-مدين-الغوث>. Bu adresten Kasidetü'l-İstiğfar'ın metni destekleyici kaynak olarak alınmıştır. Karşılaştırması yapılmıştır.

<http://www.yazmalar.gov.tr/basit-arama?q=Ebu+Medyen> adlı resmi internet sitesinden de açık kaynaklara erişim sağlanmıştır.